

ABD-Çin Odaklı Ticaret ve Kur Savaşlarının Dünya Ekonomisi Üzerine Etkileri

Orhan ŞANLI¹, İsmet ATEŞ²

ÖZET

2008 Krizi sonrası küresel ticaretin politikaları değişmeye başladı. Serbest ticaret, yerini korumacı ticaret anlayışına bıraktı. İlk olarak kur savaşları başladı. Kur savaşları sonuç vermeyince ticaret savaşları ön plana çıkmaya başladı. 2018 yılında D. Trump, birçok ülkeye karşı ticaret savaşlarını resmi olarak başlattı. Çin'in karşı misilleme hamlesi ile ticaret savaşları genişlemeye başladı. Dünya ekonomisinin %50'si ticarete bağlıdır. Bu nedenle artan korumacı politikalar küresel ticaretin ve ekonominin daralmasına neden olmaktadır. Çin, AB, ABD olmak üzere birçok ülke ticaret ve kur savaşlarından olumsuz yönde etkilenmektedir. Son 2 yılda ticaret savaşları nedeniyle dünya ekonomisi ve ticaretindeki büyüme azalmıştır.

Bu çalışmada 2008 sonrası başlatılan ticaret ve kur savaşlarının dünya ekonomisi üzerindeki muhtemel etkileri araştırılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler, DB, OECD, IMF, WTO gibi kurumlardan alınmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler toplam ticaret (%GSYH), ortalama tarife oranları, ticari özgürlük endeksi, dolar arzı (M1) ve GSYH'dir. Çalışmanın analiz kısmında, 1970-2019 arası dönem için Johansen eş bütünleşme ve Granger nedensellik testi yapıldı. Seriler arasında eş bütünleşme ilişkisi tespit edildi. Ticari özgürlük, tarifeler ve GSYH, toplam ticaretin Granger nedenidir. Toplam ticaret ise dolar arzı ve GSYH'nin Granger nedenidir. Analiz sonuçlarına göre dolar arzı ve tarifeler ticareti negatif yönde etkilemektedir. GSYH küresel ticareti pozitif yönde etkilemektedir. Sonuç olarak bu savaşların devam etmesi durumunda dünya ekonomisi gelecekte daralmaya devam edecektir. Ayrıca, ticaret savaşları nedeniyle küresel ekonomik riskler ve küresel politik riskler artmaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Johansen ve Granger, Ticaret Savaşları ve Kur Savaşları, Gümrük Tarifeleri, Yeni Korumacılık, Ekonomik Büyüme

JEL Kodları: F02, F01, O1

The Effects Of Based US-China Trade and Currency Wars On World Economy

ABSTRACT

The policies of global trade started to change after the 2008 Crisis. Thus free trade left its place to protectionism. First, the currency wars began. When the currency wars failed, trade wars started to come to the fore. In 2018, D. Trump officially launched trade wars against many countries. With China's counter-retaliation move, trade wars began to expand. 50% of the world economy depends on trade. Therefore, increasing protectionist policies cause global trade and economy to contract. Many countries including China, EU and US are adversely affected by trade and currency wars. Due to trade wars, the growth of the world economy and trade has decreased in the last 2 years.

In this study, the possible effects of the trade and currency wars which started after the 2008 on the world economy are investigated. The data used in the study were obtained from institutions such as DB, OECD, IMF, WTO. The variables used in the study are total trade (% GDP), average tariff rates, trade freedom index, dollar supply (M1) and GDP. Total trade was chosen as a dependent variable, the others were chosen as independent variables. In the analysis part of the study, Johansen cointegration test and Granger causality test was performed between 1970-2019. Cointegration relationship was determined between the series. Commercial freedom, tariffs, and GDP are the Granger cause of total trade. Total trade is the Granger cause of the dollar supply and the GDP. According to the analysis results, dollar supply and tariffs affect trade negatively. However, GDP affects global

¹ Araş. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, İktisat Bölümü, orhan.sanli@adu.edu.tr

² Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, İktisat Bölümü, iates9@gmail.com

trade positively. As a result, if these wars continue, the world economy will continue to contract in the future. In addition, global economic risks and global political risks continue to increase due to trade wars.

Keywords: Johansen and Granger, Trade Wars and Exchange Wars, Customs Tariffs, New Protectionism, Economic Growth

JEL Codes: F02, F01, O1

1. Giriş

Dış ticarete korumacılık, kur ve ticaret savaşlarının ardından gümrük duvarlarının yükselmesi ile farklı bir boyuta ulaşmıştır. Yeni korumacılık olarak adlandırılan ticaret engelleri, günümüz ticaret politikalarının bir parçası haline gelmiştir. Küreselleşmenin getirdiği serbest piyasa ekonomisi ve liberal dış ticaret politikaları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için beraberinde birçok sorunu getirmiştir. Artan dış ticaretin ortaya çıkardığı kazançtan en çok payı kim alacağı ve azalan payların nasıl tekrar arttırılacağı sorunları, dış ticarete yeni politika arayışlarını hızlandırmıştır. Bu doğrultuda öne çıkan politikaların başında korumacı politikalar gelmektedir. Dış ticarete korumacılık üzerine alınan tedbirler ise merkantilist iktisattan günümüz iktisat anlayışına kadar bütün ekonomi programlarında belirli seviyelerde var olmuştur. Ekonomik amaçlı, siyasi-politik amaçlı, milli duygulardan kaynaklanan sebeplerden dolayı zaman zaman dış ticarete çeşitli yöntemlerle müdahale edilmiştir. 20. yüzyılda dünya ekonomisi ve siyasetinde hegemonya güç olarak piyasalara hızlı giren ABD, birçok kez ticaret savaşlarını başlatan ve bitiren ülke olmuştur. Smoot-Hawley Tarifesi olarak bilinen ve modern anlamda ilk ticaret savaşı olarak kayıtlara geçen ABD'nin ticaret savaşı, birçok tarım ve endüstriyel ürünlerin ithalatına ek vergiler koyulmasıyla başlamış ve ihracat - ithalat %60 oranında azalmıştır (Desjardins, 2018). ABD, daha sonraki dönemlerde çeşitli ülkelere karşı üstünlük elde edebilmek için yedi defa daha ticaret savaşı başlatmıştır. Bu ticaret savaşlarının sonuncusu ise Trump Tarifesi olarak bilinen ve başta Çin ve AB olmak üzere ABD'nin çelik, otomobil ve diğer ürünlerin ithalatını yaptığı ülkeleri hedef alan ticaret savaşıdır.

Son ticaret savaşlarının nedenleri arasında Çin ekonomisinin hızlı yükselişi önemli bir rol oynamaktadır. Yıllarca sosyalist, dışa kapalı ekonomi politikaları uygulayan Çin, zaman içerisinde serbest ticaretin savunucusu haline gelmiştir. Buna karşın kapitalist bir ekonomi olan ABD ise dış ticarete korumacı politikalar izlemeye başlamıştır (Çetinkaya vd., 2018:712). Çin, 1990'lı yıllar itibarıyla ucuz üretim talebine cevap vererek dünya ticaret piyasasında yerini almaya başlamıştır. Fakat Çin sadece ucuz üretim-satış yapan bir ülke olarak kalmadı. Finansal mobilizasyonun hızlanması ile beraber, dünyanın en büyük firmalarını ve büyük oranlarda sermayeyi kendine çekmeyi başarmıştır. Böylece Çin, küresel çapta rekabet edebilen büyük firmaların üretim merkezi haline gelmiştir ve Çin'in dünya ticaretinden aldığı pay artmaya başlamıştır. Öyle ki ABD'nin Çin ile yaptığı ticarete açık 370 milyar dolara kadar çıkmıştır (Romya, 2018). ABD ve Çin arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler 2000 sonrası daha da güçlenmeye başlamıştır. 2018 yılı verilerine göre ABD'nin ihracatta üçüncü büyük ortağı Çin, Çin'in ihracatında ABD ise ilk sırada yer almaktadır. İthalatta ise ihracatın tersine, ABD'nin ithalatta en büyük ortağı Çin iken Çin'in ithalatında ABD üçüncü sırada yer almaktadır. Bu iki bölge arasında özellikle ticarete bu kadar güçlü bağların olması ticarete avantajın Çin lehine gelişmesine yol açmıştır. Fakat Çin'in sahip olduğu yüksek miktardaki dolar rezervi, Çin'in ulusal parasının dolar karşısında düşük tutulması, ABD'nin Çin ile yaptığı ticarete açığın artmaya başlaması, Çin'in dünyanın üretim ve ticaret merkezi haline gelmesi, Çin'in küresel ekonomiden aldığı payın artması gibi nedenlerden dolayı, 2008 sonrası ABD dış ticarete korumacı politikalara yönelmiştir. İlk olarak ABD, hem krizin etkisini azaltmak hem de diğer ülkelerin ulusal paralarının değerinin yükselmesi için yüksek miktarda piyasaya dolar sürmeye başlamıştır. Diğer ülkeler

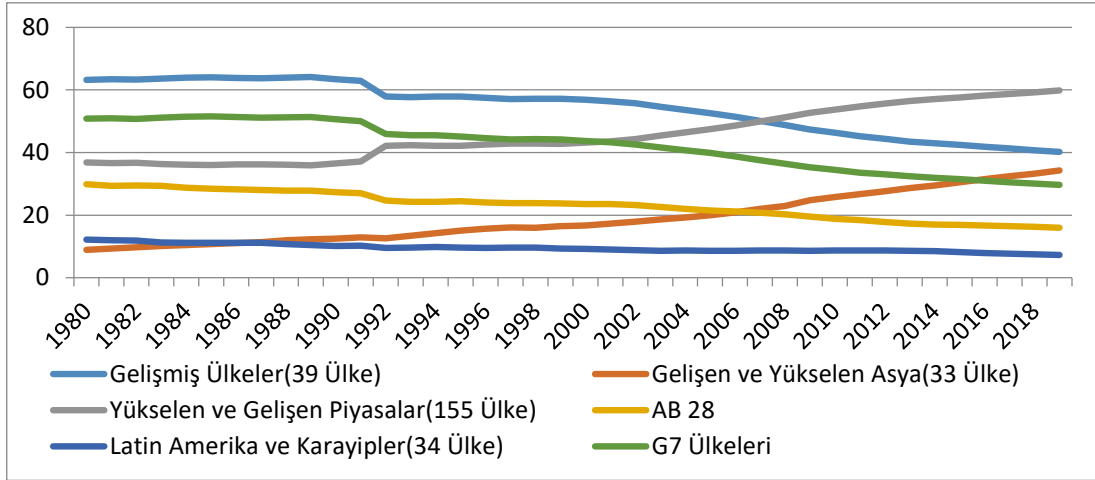
ise bu duruma, faizlerini düşürerek ve ulusal para arzlarını artırarak yanıt verdiler. Böylece ABD kur savaşlarından yeterince sonuç alamamıştır. 2018 yılında ise ABD tarafından, ithalatın önemli bir kesimini kapsayan tarife artışlarının fitili ateşlendi. Çin'in karşılık vermesi ile bu mücadele ticaret savaşına dönüşmüştür.

Bu çalışmada ilk olarak ABD ile Çin arasında başlayan ticari gerilim öncesi dünya ekonomisinin genel gidişatı ve ABD'yi ticaret savaşlarına götüren süreç anlatılmıştır. Daha sonra ticaret savaşlarının başlaması ve 2020 yılı itibari ile 2 yıldır devam eden ticaret savaşlarının küresel makroekonomi üzerinde yol açtığı değişiklikler anlatıldı. Yine aynı bölümde literatürde ticaret savaşlarını konu alan çalışmalarla bir karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise küresel toplam ticaretin tarifeler, dolar arzı, GSYH ve ticari özgürlükle olan ilişkisini içeren ekonometrik bir analiz yapılarak çalışma sonlandırılmıştır. Böylece, ticaret ve kur savaşlarında politika araçları olarak kullanılan tarifelerin ve dolar arzının değişmesi durumunda ticaret savaşlarının küresel ticarete yol açabileceği etkiler görülmüş oldu. Literatürde ticaret savaşlarının küresel ekonomiye etkilerini araştıran çalışmalar çok olmasına karşın, Türkiye'de yapılmış çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca, 2020 yılı itibariyle ticaret savaşlarının üzerinden 2 yıl geçmiş ve etkiler ancak yeni yeni görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla 2018 ve 2019'u kapsama çalışmaların çoğu, ticaret savaşlarının yeni bir süreç olmasından dolayı küresel etkisini net olarak ortaya koyamamaktadır. Bu çalışma ise literatürde ticaret savaşlarının küresel ekonomi üzerindeki etkilerini anlatan en güncel çalışmalar biridir. Bu amaçla literatüre katkı yapması beklenmektedir.

2. Ticaret Savaşları Öncesi Dünya Ekonomisi ve Değişen Politikalar

İkinci Dünya savaşından beri dünya ekonomisi G7 ülkelerinin liderliğinde ve kontrolünde gelişimini sürdürmüştür. Fakat Çin ve Hindistan'ın ekonomik performansları, dünya ticaretinde yeni bir pencere açmış ve bu durum yükselen ekonomilerin çarpıcı rolünü ortaya çıkarmıştır (Vu, 2018:2-4). Artık dünya ekonomisini ve ticaretini şekillendiren kararların alındığı toplantıların arasında G7'den çok G20'nin gündeme gelmesi, küresel aktörlerin genişlediğini ve değiştiğini göstermektedir. G20 ülkeleri içerisinde son yirmi yılda en çok dikkat çeken ülkeler ise yükselen ekonomilerin başında gelen ve oldukça hızlı bir şekilde gelişen, kısaltması BRICS olan (OECD, 2007:278 ve European Parliament, 2001:9) Brezilya, Rusya, Hindistan Çin ve Güney Afrika'dır.

1990'lı yılların sonlarına doğru BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) ülkeleri büyük oranlarda sermayeyi kendilerine çekmeyi başarmışlardır. Ekonomik olarak bu ilerlemeler neticesinde gelişen ülkeler, dünya ticaretindeki ve dünya gayri safi yurtiçi hasılasındaki (GSYH) paylarını arttırmaya başlamışlardır. Yükselen ekonomilerin piyasaya girmeye başlamalarıyla beraber, 2008 Krizi öncesi, 1980-2008 arası dünya ekonomisinde üretim ve tüketimde büyük artışlar meydana gelmiştir. Aynı zamanda ülkelerin milli gelirleri ve sermayeleri de önemli ölçüde artmıştır. Öyle ki dünya genelinde yabancı sermaye yatırımları, 1982 yılında 579 milyar dolar iken 2008 yılında bu değer yaklaşık 28 kat artarak 16 trilyon doları aşmıştır (Narin ve Kutluay, 2013: 32-34). Dünya ticareti ve ekonomisi büyümeye devam ederken, 2008 Küresel Krizi, küresel aktörlerin uluslararası piyasada tutum değişikliğine gitmelerine neden olmuştur. Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde yeni korumacılık olarak adlandırılan korumacı politikalar yükselmeye başlamıştır. Kur savaşları ve devamında başlayan ticaret savaşları korumacı politikaların devam ettiğini göstermektedir. ABD'nin Çin ile olan ticaretinde avantajı Çin'e kaptırması sonrası başlayan ticaret savaşları sayesinde ABD, çelik ve alüminyum başta olmak üzere birçok ürüne ek gümrük vergileri koyarak dış ticari lehine çevirmeye yönelik politikaları hızlandırmıştır (Morrison, 2018).

Şekil 1: Ekonomik Grupların Dünya GSYH'sinden aldıkları Paylar:1980-2019 (%)³
Kaynak: IMF, 2019.

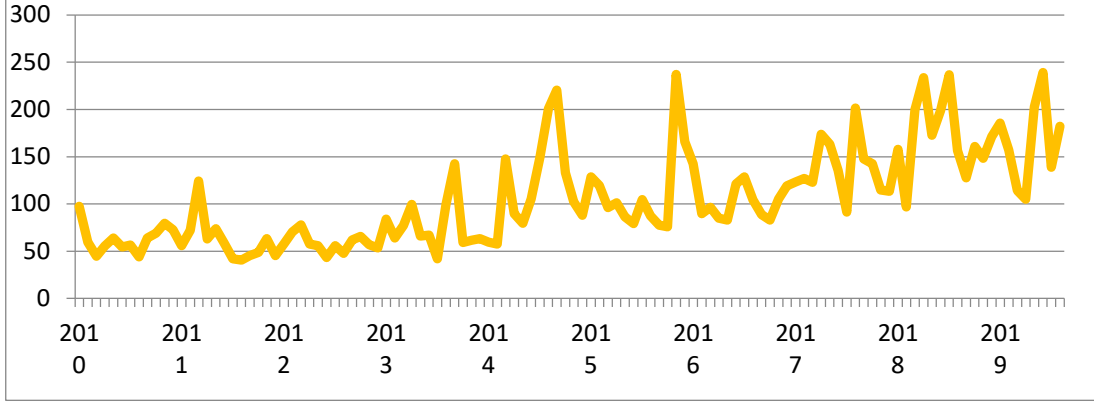
Yukarıda yer alan Şekil 1, 1980-2019 arası Gelişmiş-39, G7, AB-28, Yükselen Asya-33 ve Gelişen-Yükselen-155 ekonomilerin dünya GSYH'sinden aldıkları paylarını göstermektedir. Şekilde görüldüğü gibi Çin'in de dâhil olduğu gelişen Asya ülkelerinin payı 1986'ya kadar %10'un altında iken bu oran hızlı bir şekilde yükselmeye başlayarak, 2006 yılında AB'yi, 2016 yılında ise G7'yi geride bırakmıştır. Gelişmiş 39 ülkenin, AB'nin ve G7 ülkelerinin küresel GSYH'den aldıkları paylar 1990'lı yıllar itibariyle azalmaya başlamıştır. Çin, Hindistan, Rusya gibi gelişmekte olan 155 ülkenin dâhil olduğu yükselen ve gelişen piyasaların payları, 1992 yılı itibariyle yükselmeye başlamış ve 2019 yılında bu oran yaklaşık %60'a yükselmiştir. Sonuç olarak gelişmekte olan ülkeler küresel ekonomiden aldıkları payla gelişmiş ülkelerin önüne geçmişlerdir. Yükselen ekonomilerin içerisinde yer alan özellikle Brezilya, Rusya, Hindistan, Endonezya, Çin, Güney Afrika gibi ülkelerin dünya ekonomisinde önemli rol oynadıkları herkes tarafından kabul edilmektedir (Pop ve Craciunescu, 2013:284-285). Ortaya çıkan bu yeni değişimle beraber siyasal, askeri ve ekonomik sorunlar da artmaya başlamıştır. Çünkü son 30 yılda dünya ekonomisinde eksen değişmesi meydana gelmiştir. Üretimin ve ticaretin yön değiştirmesi, ekonomik büyümenin daha kırılgan bir yapıya girmesine neden olmuştur. Sonuç olarak, artan bağımlılık karşılıklı ticari müdahalelere neden olmaktadır. Karşılıklı müdahaleler ise ülkelerin bağımlılık-kırılganlık durumuna göre ekstra maliyetlere katlanmalarına neden olmaktadır (Alagöz, 2016: 35-38).

Dünyada ticaret savaşları, fiili savaşlar, politik çekişmeler, krizler gibi olağan üstü dönemlerde küresel riskler ve ekonomik aktivitelerde ki riskler artmaya başlar. Örneğin son 10 yılda kur savaşları, ticaret savaşları, Orta Doğu Olayları, terör saldırıları derken ekonomik, politik, sosyal, askeri riskler artmaya başlamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde 2008 sonrası yeni korumacılığın artması ile küresel belirsizlikler ve risklerde artışların görülmesi, ticaret savaşlarına götüren sürecin anlaşılmasına katkı sunacaktır. Ticaret savaşları öncesi ve sonrası dünyanın içerisinde bulunduğu coğrafi ve politik gelişmeler, ülkelerin ekonomi politikalarını da yakından ilgilendirir. Aşağıdaki şekil 2, 2010 sonrası kur

³ AB 28: Avrupa Birliği üyesi ülkeler

Gelişmiş 39 Ülke: IMF sınıflamasına göre dünyada en yüksek kişi başı gelire sahip ülkeler
Yükselen 33 Asya Ülkesi: IMF sınıflamasına göre Asya bölgesinde en hızlı yükselen 33 ülke
Gelişen-Yükselen 155 Ülke: Gelişmiş 39 ülkenin dışında kalan 155 ülke

savaşları, Orta Doğu olayları, terör, ekonomik çekişmeler, ticaret savaşları gibi dönemlerde jeopolitik risklerin değişimini göstermektedir. Risklerin arttığı dönemlerde ise ekonomi (GSYH), ticaret, küresel borsalar, altın, petrol gibi değişkenler doğrudan etkilenmektedir.

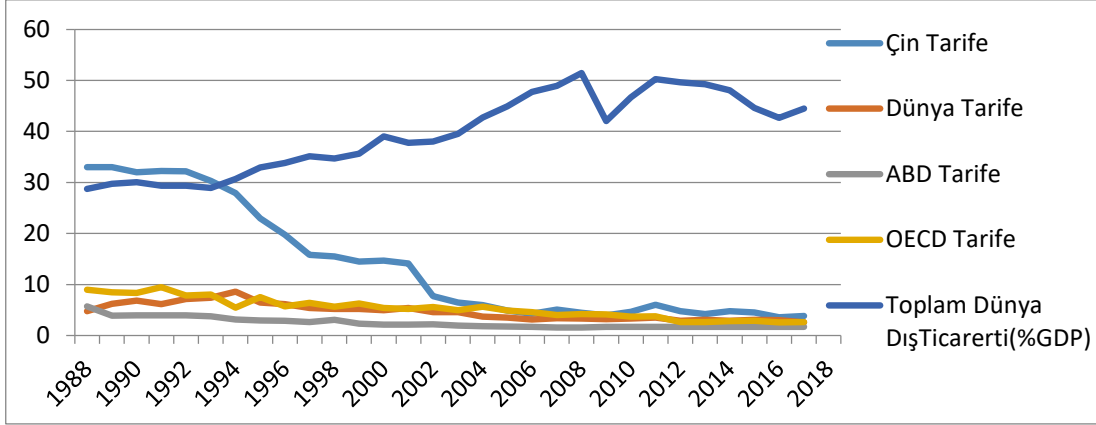

Şekil 2: 2010-2019 Arası Jeopolitik Risk Endeksi

Kaynak: IMF World Economic Outlook 2019 raporundan elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Uluslararası siyasi ve politik olaylar dünya ekonomisini yakından ilgilendirir. Jeopolitik risk endeksi (JPR), 11 uluslararası gazetenin jeopolitik gerilimleri konu alan haberlerden elde edilen bir endekstir. Endeks içerisinde jeopolitik risk kavramı, askeri, siyasi, bölgesel, savaş, terör, nükleer gibi bileşenler yer alır. 2008 Krizi sonrası dünyanın yaşadığı önemli olaylara paralel olarak dünya ekonomisi de korumacılığa yönelmiştir. Şekil 2, 2010-2019 arası dünya küresel risk endeksini göstermektedir. Şekil incelendiğinde son yıllarda küresel risklerin arttığı görülmektedir. 2011 yılında Suriye’de ve Orta Doğu’da patlak veren Arap Baharı olayları, kur savaşları, 2014 yılında IŞID problemi ve 2016 yılında Paris patlamaları dünya genelinde küresel riskin artmasına neden olmuştur. Son olarak ABD’de iktidarın değişmesi ve D. Trump’ un başlattığı ticaret savaşları dünya genelinde küresel risklerin tekrar yükselmesine neden olmuştur. Artan risklerle beraber küresel ekonomi ve ticaret daha riskli bir yapıya dönüşmüştür.

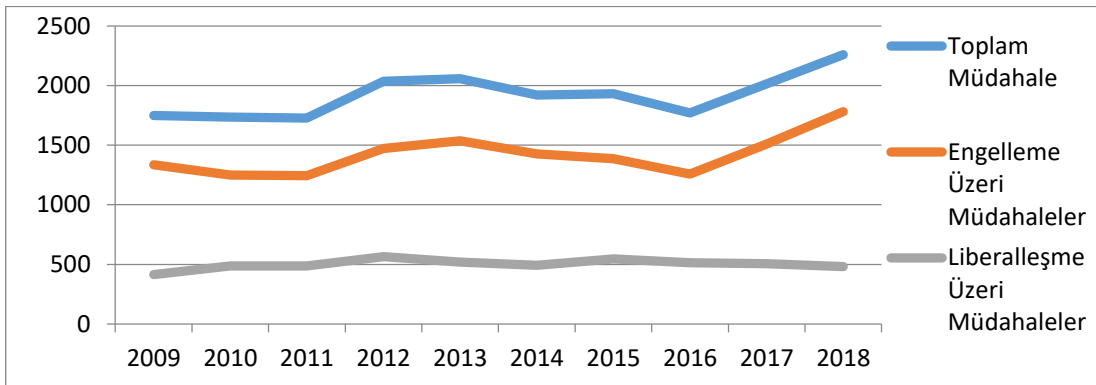
Dış ticaret, 1980-2008 arası dönemde oldukça liberal bir süreçle gelişimi sürdürmüştür. Bu dönemler arasında dış ticarete tarifeler azalmaya başlamış ve bu duruma paralel olarak dış ticaretin GSYH içerisindeki değeri de artmaya başlamıştır. 2008 sonrası dönemde ise önceki dönemlere benzer şekilde tarifeler azalmaya devam etmiş fakat dış ticarete tarife dışı önlemlerin arttığı görülmüştür. 1990’lı yıllarda en yüksek tarife uygulayan ülkelerin başında Hindistan, Çin olmak üzere gelişmekte olan ülkeler vardı. Gelişmiş ülkeler ve Türkiye’de ise gelişmekte olan diğer ülkelere göre tarifeler oldukça düşük kalmıştır. 20 yıllık zaman dilimi içerisinde, gelişmekte olan bu ülkeler, gümrük tarifelerinde önemli indirimlere giderek serbest ticareten faydalanmışlardır. ABD, AB gibi gelişmiş bölgelerde ise gümrük tarifeleri %5’in altında kalmıştır. Fakat son dönemlerde dış ticaret politikalarında değişimler meydana gelmiştir. Örneğin, serbest ticareten en çok faydalanan BRICS ülkeleri, tarife indirimleri veya serbest ticaret tarafı iken, ABD, AB gibi gelişmiş bir ülkeler dış ticarete korumacılığı savunmaya başlamışlardır. Merkantilizmin yeniden alevlenmesi şeklinde ifade edilen 2008 sonrası dönemde özellikle gelişmiş ülkeler alternatif korumacı önlemlere başvurarak küresel korumacılığın artmasına neden olmaktadır.

Şekil 3: Gümrük Tarifeleri ve Dünya Ticaretindeki Değişim(%GSYH)

Kaynak: OECD, World Bank, IMF'den elde edilen verilerle şekil yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3'te, 1988-2017 dönemleri arasında dünya gümrük tarife oranları, Çin, ABD ve OECD ülkelerinde ortalama gümrük tarife oranları ve dünyanın toplam dış ticaretinin GSYH içerisindeki payı gösterilmiştir. Buna göre serbest ticaretin hız kazandığı 1980'li yıllar itibarıyla başta Çin'de olmak üzere, dünya genelinde gümrük tarifeleri hızla azalmaya başlamıştır. Tarifeler azaldıkça dünya genelinde ticari faaliyetler de hızla artmaya başlamıştır. Şekil 3'de görüldüğü gibi, 1988 yılında toplam dünya ticaretinin GSYH içerisindeki payı %30'un altında iken, bu oran azalan gümrük tarifelerinin etkisiyle 2008 yılında %50'yi aşmıştır. Küresel krizin etkisiyle azalan dış ticaret toparlanarak tekrar %50 seviyelerine ulaşmıştır. Fakat yukarıda da ifade edildiği gibi kriz sonrası dünya genelinde korumacılıkta yeni yöntemlerin devreye girmesi ile beraber artan korumacılık, kur savaşları, BREXIT süreci, ABD'nin başlattığı ticari gerilimler nedeniyle toplam ticaretin GSYH içerisindeki değeri azalmaya devam etmiş ve 2008 öncesi döneme ulaşamamıştır. Aşağıda yer alan şekil 4,5 ve 6'da 2008 sonrası dış ticarete yönelik toplam müdahalelerle alakalı bilgiler verilmektedir.

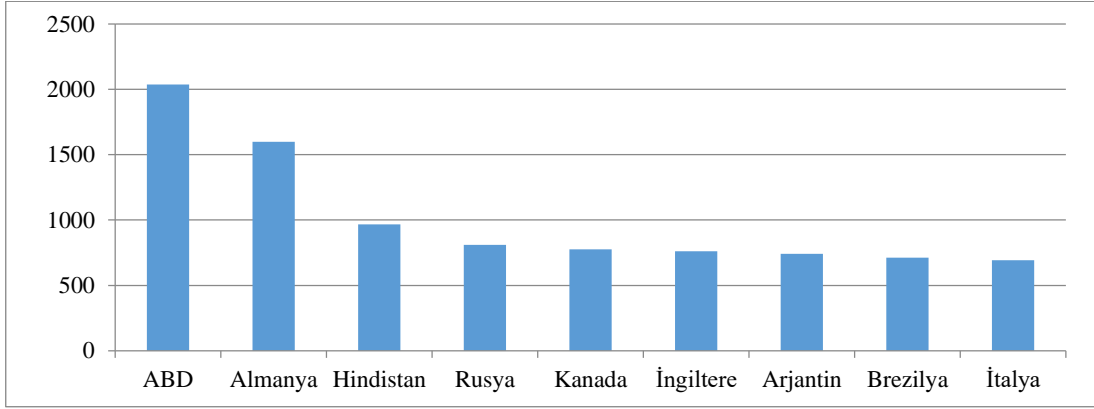

Şekil 4: 2008 Sonrası Dünyada Dış Ticarete Yönelik Müdahale Sayısı

Kaynak: Global Trade Alert, 2019.

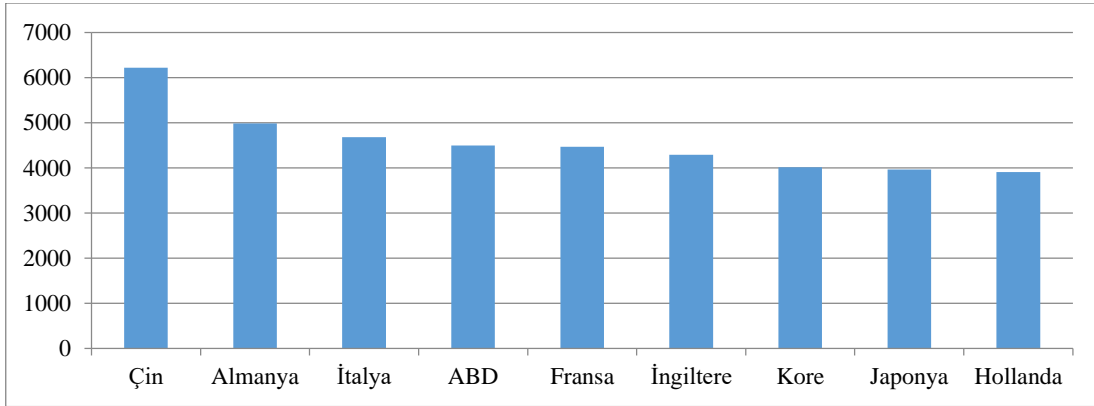
Şekil 4'te 2008 Krizi sonrası dünya ticaretine yönelik müdahale politikalarının sayısı gösterilmiştir. Bu müdahaleler, ticareti serbestleştirmeye yönelik ve ticareti engellemeye yönelik politikalardır. Görüldüğü gibi dış ticarete korumacı politikalar, liberal politikalardan daha fazladır. 2008 Krizi'nin etkilerinin azalması ile 2013 yılına kadar dış ticareti azaltmaya yönelik politikalar hızla artarken, 2013-2016 yılları arası dönemde azalmıştır. Fakat 2017-

2018 dönemlerinde ABD'nin öncülüğünde dış ticareti azaltan müdahaleler %40'tan daha fazla bir artış göstermiştir. Bu artışın sebebi ticaret savaşlarının başlamış olmasıdır.

Şekil 5: 2008 Sonrası Ticareti Engellemeye Yönelik En Çok Müdahale Eden Ülkeler
Kaynak: Global Trade Alert, 2019.

Şekil 5'te küresel ticareti engellemeye yönelik en çok müdahalede bulunan ülkeler ve müdahale sayıları gösterilmiştir. Buna göre 2008 sonrası dış ticareti azaltmaya yönelik en çok müdahalede bulunan ülke ABD'dir. ABD'nin müdahaleleri 2017 yılı sonrası çok fazla artmıştır. ABD'den sonra ise Almanya, Hindistan, Rusya, Kanada, İngiltere, Arjantin, Brezilya ve İtalya ülkeleri gelmektedir. ABD'nin müdahalelerde hedef aldığı başlıca ülkeler Çin, Meksika, AB ve Kanada'dır.

Şekil 6: 2008 Sonrası Ticari Engellere En Çok Maruz Kalan Ülkeler
Kaynak: Global Trade Alert, 2019.

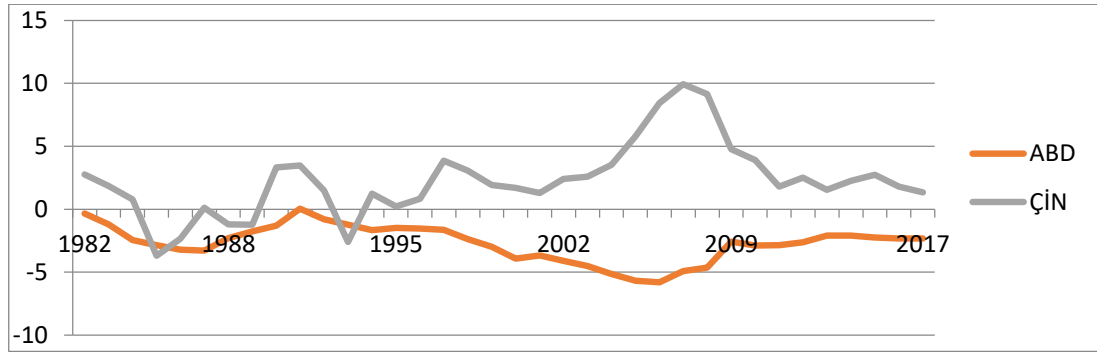
Şekil 6 ise küresel ticari engellere en çok maruz kalan ülkeleri göstermektedir. İlk sırada Çin vardır. Çin'in ticaretine yönelik engellemeler, ABD ve AB öncülüğünde tarifeler ve kotaların yanı sıra anti-damping önlemleri ilk sıradadır. Dünyada en fazla anti-damping soruşturmasına maruz kalan ülke olarak Çin, aynı zamanda küresel ticareti engellemeye yönelik müdahalelere de en çok maruz kalan ülkedir. Bu konuda Çin'in ardından gelen diğer ülkeler ise AB ülkeleri, ABD, Kore ve Japonya'dır. AB, ABD ve Çin arasında karşılıklı müdahaleler ve engellemeler son on yılda hızlı bir şekilde artışını sürdürmektedir.

Sonuç olarak ticaret savaşları öncesi dünya ekonomisindeki değişimleri 2 dönem arasında incelemek uygun olacaktır. Bunlardan birincisi 2008 dönemi öncesi, diğeri ise 2008 dönemi sonrasıdır. Küresel kriz öncesi, dünya ekonomisinde serbest ticareti destekleyen politikalar izlenmiştir. Liberalleşme çalışmalarının neticesinde ise hem gelişmiş hem de gelişmekte olan

ülkelerde dış ticaret artmış, korumacı duvarlar azalmış ve dünya ekonomisinin büyüme hızı artmıştır. Fakat 2008 krizinin ardından korumacılık yeniden yükselerek son ticaret savaşlarının zemini hazırlamıştır. Bazı çalışmalarda bu dönem için Merkantilist iktisadın yeniden alevlendiği dönem saptaması yapılmıştır. Sadece ABD’de değil, AB, Japonya gibi gelişmiş bir çok ülke yasal önlemler, kur politikaları, anti-damping soruşturmaları gibi bir çok aracı kullanarak, hem kendi aralarındaki rekabete karşı hem de gelişmekte olan ülkelerin ticaretteki üstünlüğüne karşı kendilerini korumaya almışlardır. Ayrıca BREXIT süreci, korumacılığın bir diğer yüzünü göstermektedir. Avrupa ve İngiltere’de yükselen aşırı sağ, ulusalcı politikaları artırmış, İngiltere, birlikte çıkararak özellikle birliği en çok etkileyen küresel krizlerin olumsuz yansımalarını azaltmayı amaçlamıştır. 2020 itibari ile İngiltere bu amacına ulaşarak AB’den ayrılmıştır. Dış ticaretteki değişen bütün bu politikalar günümüzdeki ticaret savaşlarının da zemini oluşturmuştur.

2.1. ABD’yi Ticaret Savaşlarına Götüren Süreç

ABD, dünyada etkisi artan neo liberal politikalar nedeniyle 2008 Krizi öncesi, cari işlemler ve dış ticaretteki açıklarını azaltmayı başaramamıştır. Çünkü ABD menşeli birçok firma üretimini Çin’e kaydırmıştır. Çin’in yeni üretim ve ticaret merkezi haline gelmesi ABD’nin dış ticaret tablosunda bozulmalara neden olmuştur. Küresel kriz sonrası ise ABD bu soruna odaklanmayı temel hedef haline getirerek dış ticarete daha saldırgan politikalar yürütmeye başlamıştır. Çin ise serbest ticaretten oldukça iyi bir fayda elde etmiş ve hem dış ticaret fazlası hem de cari fazla vererek dünya ekonomisinde ki etki ve gücünü arttırmıştır. Fakat 2008 Krizi sonrası ABD ve Çin’de süreç kriz öncesi dönemin tersi yönde ilerlemiştir. ABD, hem dış ticaret açığını azaltmak hem de Asya bölgesine kayan üretim ve ticareti tekrar ABD’ye çekmek için politika değişikliğine gitmiştir. Küresel krizin etkisinden kurtulmak ve dış ticaret açığı verdiği ülkelere karşı ihracat avantajı elde etmek amacıyla genişletici para politikalarına ağırlık vererek küresel ekonomide başlayan kur savaşlarına dâhil olmuştur.

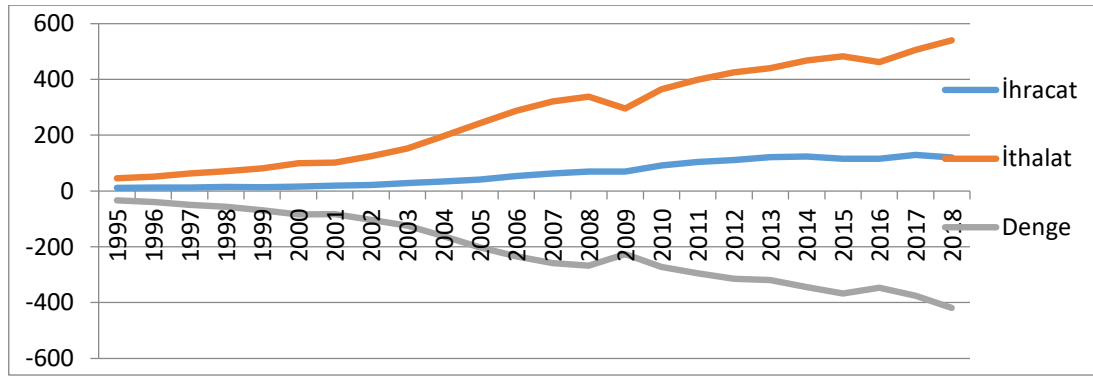

Şekil 7: ABD ve Çin’in Cari İşlemler Dengesi: 1982-2017 (% GSYH)

Kaynak: World Bank World Development Indicators, 2019. Şekil, yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

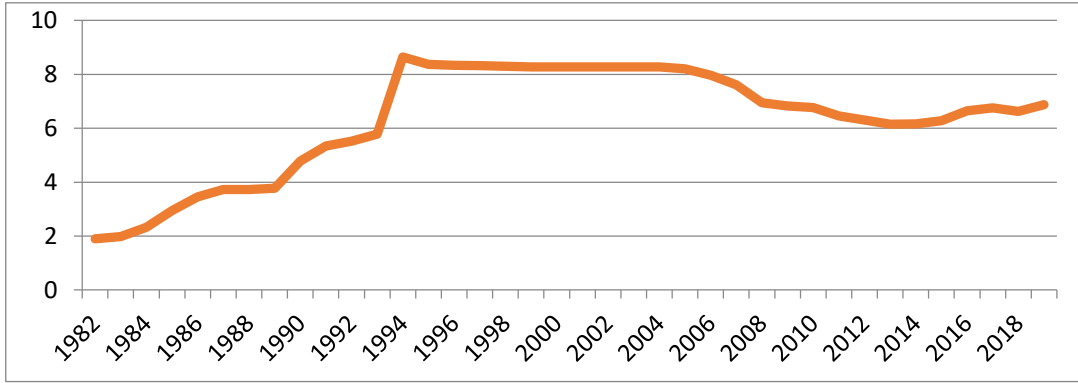
Yukarıda yer alan Şekil 7’de, yükselen ekonomiler listesinde yer alan Çin (Mardiros ve Dicu, 2014: 311-312) ile ABD’de cari işlemler dengesinin GSYH’ye oranı gösterilmiştir. En dikkat çekici ülkenin son otuz yılda 1993 yılı hariç, cari işlemler dengesinin hep pozitif olduğu Çin’in olduğu görülmektedir. 1980’li yıllara kadar Mao yönetiminde sosyalist dışa kapalı ekonomi anlayışıyla varlığını sürdüren Çin, Deng Xiaoping ile beraber küresel reformlar yaparak liberal ekonomi anlayışıyla dünya ekonomisine giriş yapmıştır (Saray ve Gökdemir, 2007:662). Çin’in liberalleşmesi ile beraber 1985’den sonra Çin’in dış ticaretinde önemli iyileşmeler meydana gelmiştir. 1989-2017 dönemleri arasında cari işlemler dengesinin GSYH (gayrisafı yurt içi hâsıla) içerisindeki payı pozitif olmuş ve bu oran 2007 yılında %10’a kadar yükselmiştir. 2007 sonrası dönemde ise Çin’de cari işlemler fazlasının

GSYH içerisindeki payı giderek azalmış ve 2017 yılında %2'nin altına kadar gerilemiştir. ABD'de ise süreç Çin'deki değişimlerin neredeyse tersi yöndedir. 1990-2007 arası dönemde cari işlemler açığı ABD'de sürekli artmıştır. 2008 Krizi ile beraber Çin'de cari denge bozulurken ABD'de tam tersi yönde iyileşmeye devam etmiştir. Şekilden de anlaşılacağı üzere, dünya ticaretinin serbestleştiği dönemlerde (2008 öncesi) Çin'in cari işlemleri pozitif yönde gelişmiş fakat ABD'nin cari işlemleri sürekli bozulmuştur. Dünya ticaretindeki korumacı politikaların yükseldiği dönemlerde (2008 sonrası) ise Çin'in cari işlemleri bozulurken ABD'nin cari işlemleri olumlu yönde gelişmiştir. Dolayısıyla ABD'nin ticaret ve kur savaşlarına yönelmesinin temel gerekçelerinden birinin cari işlemlerdeki dengenin iyileşme amacına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 8: ABD'nin Çin ile Yaptığı Ticaret: 1995-2018 (Milyar \$)
Kaynak: Census, 2019.

ABD ile Çin arasındaki dış ticarete fazla veren ülke Çin'dir. 1990'lı yıllar itibariyle Çin'de uygulanan reformlar ve yeni ekonomi anlayışı, sermaye akışının hızlanması, Çin'in dış ticarete önemli avantajlar elde etmesini sağlamıştır. ABD'nin Çin'e yaptığı ihracatın artmasına karşın ithalatın daha fazla artması, ABD'nin ticaret açığının devasa boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Şekil 8'de 1995-2018 arası dönemlerde ABD'nin Çin ile olan ticareti ve dış ticaret dengesi verilmiştir. 1995 yılında ABD'nin ticari açığı yaklaşık 33 milyar dolar iken bu rakam 2009 yılı hariç genel olarak sürekli artmıştır. 2017 yılına gelindiğinde toplam 811 milyar dolara ulaşan mal ticareti açığında Çin'in payının 375 milyar dolara ulaşması, ABD'nin başta Çin olmak üzere en çok ithalat yaptığı ülkelere karşı ticaret savaşlarını başlatmasına neden olmuştur. Fakat ithalatı azaltmaya yönelik önlemlerin artmasına rağmen 2018 sonunda ABD'nin Çin ile olan ticaretinde açık, bir önceki yıla göre daha fazla artarak 419 milyar doları aşmıştır. Ticaret savaşlarının başlamasında etkili olan bir diğer unsur da Çin'in ulusal para biriminin dolar karşısında oldukça düşük değerde kalmasıdır. Dış ticarete fazla veren Çin, sabit kur politikası ile ulusal parasının değerini düşük tutarak ihracatta batılı gelişmiş devletlere karşı uzun yıllar avantaj elde etmiştir. ABD ise Çin'in bu avantajından oldukça mustarip bir şekilde uzun yıllar Çin'e karşı dış ticarete açık vermiştir. Bu amaçla ABD, 2008 Krizi öncesi Çin'i uyarmış ve ulusal parasının değerini arttırmasını istediye de başarılı olamamıştır.

Şekil 9: 1982-2019 Dolar/Yuan Döviz Kurlarında Değişim(1\$'ın Yuan Karşılığı)
Kaynak: Macrotrends, 2019.

Şekil 9, 1982-2019 yılları arasında Çin para birimi olan yuanın dolar karşısında aldığı değeri göstermektedir. Yuan, dolar karşısında 1982-1992 arası dönemde önemli ölçüde değer kaybetmiştir. 1982 yılında 1\$=1,9¥ iken, 1995 yılında bu değer 1\$= 8,8¥ e kadar yükselmiştir. İlerleyen yıllarda, özellikle 2008 ile beraber, dolar değer kaybetmeye başladıysa da yuanın dolar karşısındaki değeri çok düşük kalmaya devam etmiştir. Son küresel krizin ardından ABD emisyon hacmini genişletmeye başlamıştır. Hem krizden çıkmak hem de dış ticaret açığını azaltmak için değerli kâğıtlar karşılığında bol miktarda dolar piyasa sürmüştür. Dünya genelinde artan dolar, Türkiye, AB, Çin ve diğer ülkelerde ulusal paraların dolar karşısında bir nebze değerlenmesine neden olmuştur. Amerika ile hızlanan bu savaş son kur savaşları olarak literatüre geçmiştir. Fakat ABD'nin bu hamlesine karşı AB, Çin ve diğer ABD'nin ticaret ortakları ulusal faiz oranlarını düşürerek karşılık verdiler. ABD, kur savaşlarında istediği hamleyi yapamamış ve dilediği sonuçlara ulaşamamıştır. Yuanın dolar karşısındaki değerinin bu denli düşük olması dış ticaretin Çin'in lehine gelişmesine neden olmuştur.

2.2. Ticaret Savaşlarının Başlaması ve Değişen Dengeler

Kur savaşlarının sonuç vermemesi ABD'yi ticaret savaşlarına yöneltmiştir. Amerika'da yönetime gelen Trump hükümeti başta Çin olmak üzere AB, Kanada ve Meksika gibi birçok ülkeye karşı ticaret politikasını değiştirerek savaş başlatmıştır (Chunding vd., 2018). Trump hükümeti ile beraber ABD, dış ticarete açığı azaltmak için birçok koruma önlemleri almaya başladı ve "Önce Amerika" mevcut hükümetin ana politikası haline gelmiştir. Çin ise dış ticarete hedeflerine ulaşmak için "Çin'de Üretim 2025" politikası ile hareket etmektedir (Thiebaut, 2018: 14-17).

Şekil 10: ABD'nin Başlattığı 8 Farklı Ticaret Savaşları ve Son Ticaret Savaşı: Trump Tarifesi
Kaynak: Desjardins, 2018, <https://www.visualcapitalist.com/history-u-s-trade-wars/>

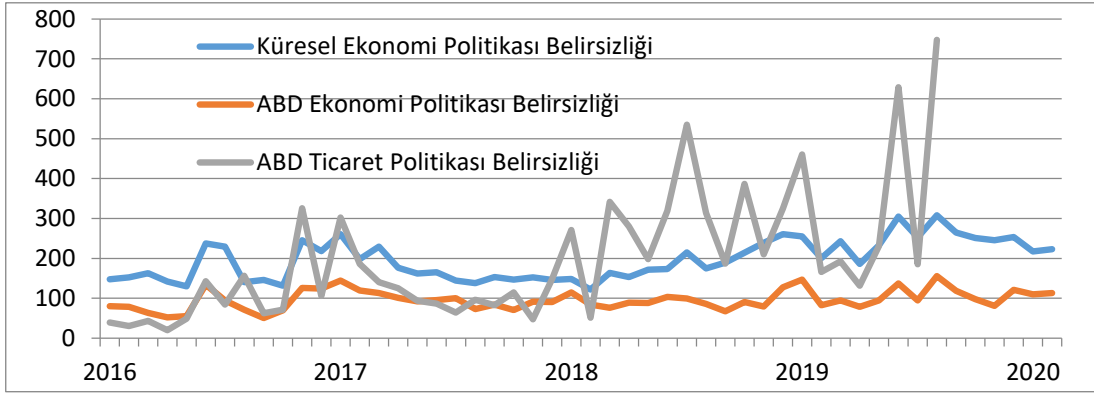
Şekil 10, ABD'nin bugüne kadar başlattığı sekiz farklı ticaret savaşını ve ortalama ticaret maliyetlerindeki değişimi göstermektedir. Büyük Buhran sonrası Amerika, 1930 yılında Smooth-Hawley tarife yasası ile 900 ürünün ithalatındaki gümrük tarifelerini ortalama yüzde 40 ila 48 oranında arttırmıştır. Daha sonraki dönemlerde yedi defa daha ithalata karşı olağan dışı önlemler alarak ticaret savaşlarını sürdürmüştür. Ticaret savaşları sonrası ise dünya ticaretinde önemli daralmalar meydana gelmiştir. Bu savaşların en sonuncusu Trump Tarifesi olarak bilinen son ticaret savaşlarıdır. Bu tarifelere konu olan ürünler çelik, alüminyum, tarım ürünleri, arabalar ve bazı tüketici ürünleridir. ABD, Çin'den ithal edilen 800'den fazla ürüne yüzde 25 ek gümrük vergisi koymuştur. Aynı zamanda AB, Kanada ve Meksika'dan gelen çeliğe yüzde 25, alüminyuma yüzde 10 ek gümrük vergileri uygulamaya başlamıştır.

Şekil 11: ABD'nin Uyguladığı Ortalama Gümrük Tarife Oranları
Kaynak: AURUM, 2018.

Şekil 11'de ise sadece ABD'nin uyguladığı gümrük tarifeleri, 1891-2017 dönemleri için gösterilmiştir. Şekilde dikkat çeken noktalardan biri, 1929 Ekonomik Buhranı öncesi gümrük tarifeleri en düşük seviyeye inmiş olmasına karşın kriz sonrası koruma duvarlarının tekrar yükselmesidir. Büyük Buhran sonrası ABD ilk ticaret savaşını Smoot-Hawley yasası ile başlatmıştır. Savaş sonrası liberal politikaların hızlanması, GATT ve DTÖ'nün kurulması ile beraber ABD'de tarifeler giderek azalmış ve %5'in altına inmiştir. Fakat D. Trump'ın gümrük tarifelerini yükseltmeye başlaması korumacılığın tarifeler üzerinden daha da artmasına neden olmuştur.

D.Trump'ın başkan seçilmesi ile başlayan dünya ticaretindeki radikal değişimler ülkelerin ekonomi ve ticaret politikalarında belirsizliğine neden olmaktadır. Her ne kadar ABD, başlattığı tarife savaşlarından kazançlı çıkacağını tahmin etse de ülke genelinde ekonomi ve ticari belirsizlik artarak firmaların beklentilerini olumsuz yönde etkilemektedir. IMF, EPU, FRED gibi kurumlar, ülkelerin ekonomi ve ticaret politikalarının belirsizliğini hesaplayan endeksler geliştirmişlerdir. Bu endeksler, seçim, politika değişikliği, savaşlar, ticari çekişmeler, krizler gibi birçok değişkenin ülkelerin ekonomi politikaları üzerinde yarattığı değişikliği göstererek, ticaretin ve ekonominin içerisinde bulunduğu tabloyu anlama konusunda fikir vermektedir. Aşağıdaki 12 numaralı şekil politika belirsizliklerini göstermektedir.

Şekil 12: Ticaret Savaşlarının Ekonomi ve Ticaret Politikası Belirsizliğine Etkileri

Kaynak: IMF World Economic Outlook 2019 raporu ve FRED, 2020 sitesinden elde edilen verilerle oluşturulmuştur. Not: ABD'nin ticaret politikası belirsizlik verileri 2019 Ağustos ayına kadardır.

Şekil 12, 2016-2020 dönemleri arasında dünyada ve ABD'de ekonomi politikaları belirsizliğindeki ve ABD ticaret politikasındaki belirsizliğe yönelik değişimleri göstermektedir. Şekilde görüldüğü gibi üç endekste normal olarak birlikte hareket etmektedir. ABD'de 2016 sonlarına doğru henüz başkan seçimleri sonuçlanmamış iken küresel ekonomide belirsizlik ve ABD'de hem ekonomide hem de ticarete politika belirsizliği artmaya başlamıştır. Seçimlerin sonlanması ile beraber seçim belirsizliğinin ortadan kalkması, küresel ekonomide belirsizliği azaltmış ve benzer şekilde ABD'nin ekonomi ve ticaret politikalarında belirsizlikler de azalmaya başlamıştır. Fakat 2017 yılının sonlarına doğru, D. Trump'ın ithalat yaptığı ülkelere gelen ürünlerin azaltılmasına yönelik basın toplantıları ve sosyal medya paylaşımları, küresel politikada ve ABD ticaret politikalarında belirsizliklerin tekrar artmasına neden olmuştur. Nihayet, Çin'den gelen ürünlere ek gümrük vergilerinin eklenmeye başlandığı 2018'in ilk çeyreğinde hem ABD'de hem küresel anlamda belirsizlikler hızla artmaya devam etmiştir. Şekilde de görüldüğü gibi 2018 ağustos ve eylül aylarında ekonomi ve ticaret politikalarındaki belirsizlik azalsa da beklenen anlaşma sağlanamadığı için belirsizlikler tekrar yükselmiştir. 2019'un ilk çeyreğinden itibaren ABD'nin, Huawei şirketine yönelik ek-yasal önlemler alması, ardından yeni tarife oranlarının ilan edilmesi, küresel ekonomi belirsizliğinin ve ABD ticaret politikaları belirsizliğinin en yüksek seviyeye çıkmasına neden olmuştur. Uzun süredir devam eden ticari anlaşmazlıkların teknoloji savaşları ile bir sonraki adıma taşınması, ayrıca BREXIT süreci belirsizliğin tavan yapmasında etkili olmuştur. Fakat 2019 Eylül ayında yürürlüğe girmesi gereken ek yaptırımların bir süre ertelenmesi ve devamında kaldırılması küresel ekonomi politikalarındaki belirsizliğin azalmasına neden olmuştur. Son olarak ABD ile Çin arasında yapılan 2020 Ocak ayında, ticaret savaşlarının bitmesine yönelik yapılan 1.faz anlaşma sayesinde, hem ABD ekonomi ve ticaret politikalarında hem de dünya çapında ekonomide politika belirsizliği azalarak tarife savaşları öncesi seviyelere doğru inme süreci girmiştir.

3. Ticaret Savaşlarının Küresel Makroekonomik Göstergelere Etkisi

2018 yılında başlayan ticaret savaşları neticesinde aylık ve çeyrek dönemler bazında uluslararası ticarete, ekonomik büyümede ve GSYH'de değişimler meydana gelmiştir. Ticaret savaşlarının bu etkileri oldukça belirgin olup, savaşların bitmemesi durumunda dünya ekonomisinin 2008 Krizi sonrası olduğu gibi daralmaya ve küçülmeye gitmesi muhtemeldir. Fakat ticaret savaşlarının bitmesi için ilk anlaşmasının yapılması iyimser bir bakış açısını artırmıştır. İki ülke arasında başlayan mücadele doğrudan dış ticaret rakamları üzerinde etkili olmaktadır. ABD daha çok imalat sanayi ürünlerini hedef alırken Çin hem

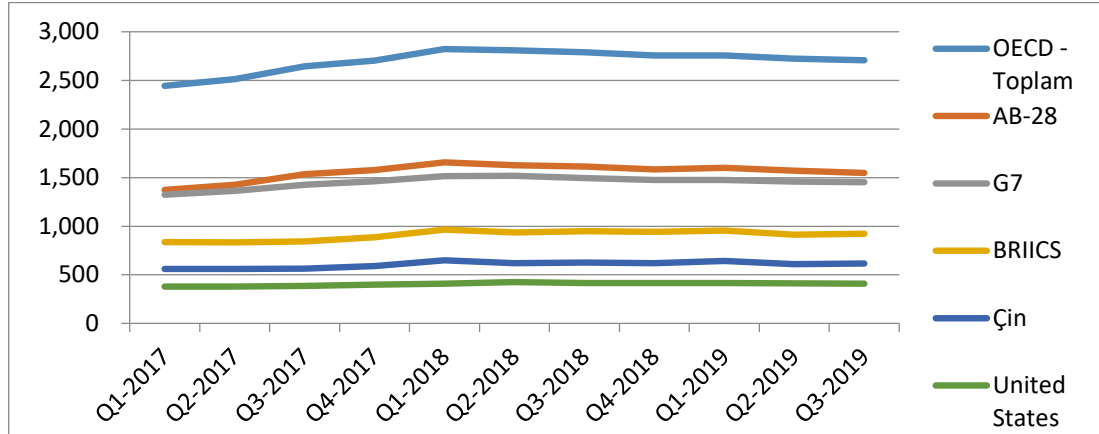
imalat hem de tarım ürünleri hedef almaktadır. Ticaret savaşlarının makro etkilerini görmeden önce ticaret savaşlarını başlatan iki ülke arasındaki tarife artışlarının sektörel ve sayısal kapsamını görmek daha faydalı olacaktır.

Tablo 1: Çin-ABD Arasında Ticaret Savaşlarına Hedef Olan Sektörler ve Tarifelerin Toplam Etkisi

Sektör	Çin Tarifelerinin Etkisi (Milyar Dolar)	ABD Tarifelerinin Etkisi (Milyar Dolar)	Toplam Etki (Milyar Dolar)
Tarım	20	5	=25
Enerji	4	1	=5
İmalat Sanayi	70	250	=320
	Çin Tarafından	ABD Tarafından	Toplam
Toplam Kısıtlanan Ticaret (Milyar Dolar)	94	256	=350
İki Ülke Arasındaki Ticaretteki Payı (%)	% 14,6	% 39,4	=%54

Kaynak: UNCTAD, 2019.

Tablo 1’de Çin-ABD arasında başlayan ticaret savaşlarının etkilediği sektörler ve kısıtlanan ticaretin değeri gösterilmiştir. Tarife artışları, tarım, enerji ve imalat sanayi üzerinden yürümektedir. Buna göre ABD yaklaşık 256 milyar dolarlık imalat sanayi ürünlerine ek gümrük tarifesi uygulamaya başlamıştır. ABD aynı zamanda 5 milyar dolar değerinde tarım ürünlerine ve yaklaşık 1 milyar dolar değerinde enerji ithalatına yönelik de ek gümrük uygulamaya başlamıştır. Çin ise 20 milyar dolar tarım ürünleri, 4 milyar dolar enerji ürünleri ve 70 milyar dolar imalat sanayi ürünlerine olmak üzere toplamda 94 milyar dolarlık ithalat ürünlerine ek gümrük vergisi uygulamaya başlamıştır. İki ülke arasında 2018 yılında toplam ticaret yaklaşık 640 milyar dolar olarak gerçekleşti. Tarife artışlarından etkilenen ticaret ise toplam ticaretin %54’ünü kapsamaktadır. ABD’nin uyguladığı tarife artışları iki ülke arasındaki toplam ticaretin %39’una, Çin’in uyguladığı tarifeler ise yaklaşık %14,6’sına denk gelmektedir. ABD ile Çin arasında başlayan ticari çekişmeler Çin’in ticari performansını doğrudan etkilemeye başlamıştır. Tek taraflı başlayan savaşın ilk dönemlerinde Çin’in ticareti önemli derecede etkilenmemiş fakat Çin’in karşılık vermesi sonucu daha düzensiz bir yapıya kavuşmuştur. Özellikle, Çin’in 8 Nisan’da duyurduğu bazı ürünlere ek gümrük vergisi uygulanacağı haberiyle Çin’in ticaret performansı önemli ölçüde düşerek ticaret savaşlarından daha ilk başta etkilendiğini göstermiştir (Two Sigma, 2018).

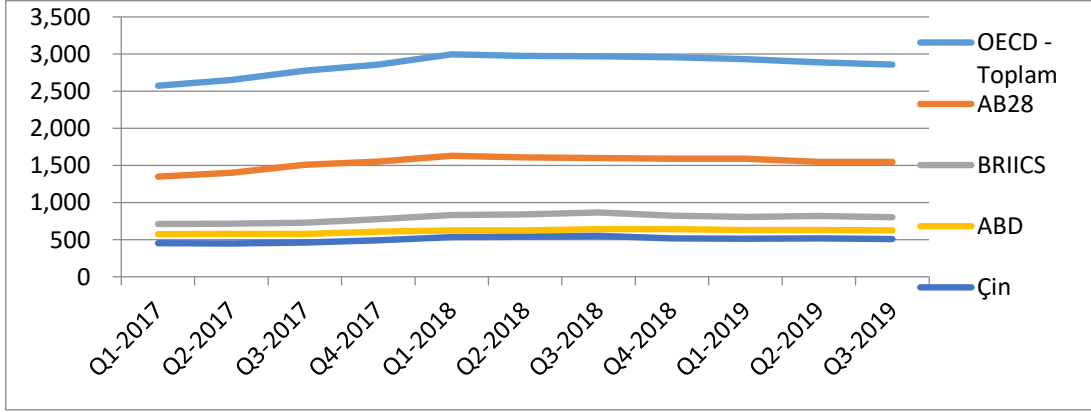

Şekil 13: Seçilmiş Bölgelerde İhracattaki Değişim (Çeyrek Dönemler, Milyar Dolar)

Kaynak: OECD, 2020. Şekil yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 13’te ticaret savaşlarının başlamasından hemen önce, Trump ekibinin yönetime geldiği 2017 yılı ile 2019 üçüncü çeyreği arasında mal ihracatının değişimi gösterilmiştir. Şekilde

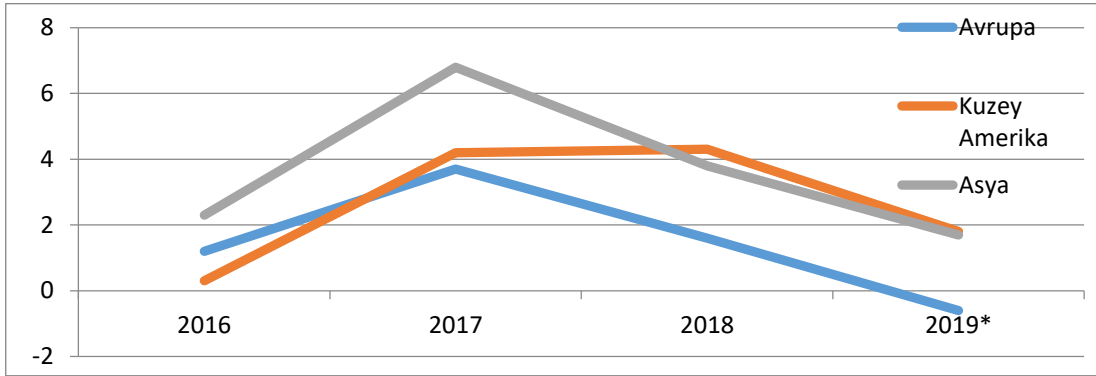
görüldüğü gibi ticaret savaşlarının başladığı 2018 yılı 1.çeyreğine kadar OECD, AB, Çin, ABD ve BRIICS olmak üzere bütün dünyada mal ihracatı artarak devam etmiştir. Fakat ticaret savaşlarının başladığı 2018 yılının 1.çeyreğinden sonra tüm dünyada olmak üzere küresel ticarete yön veren bölgelerde ihracat azalmaya başlamıştır. Çünkü ticaret savaşlarının ortaya çıkardığı engeller ve küresel belirsizlik mal ihracatını negatif yönde etkilemiştir. ABD'nin başlattığı bu savaş sadece Çin'i değil başta AB olmak üzere bir çok ülkeyi hedef almıştır. 2019 yılı ortalarından sonra kısmen toparlanma olsa da ihracattaki azalma devam etmiştir.

Şekil 14: Seçilmiş Bölgelerde İthalattaki Değişim (Çeyrek Dönemler, Milyar Dolar)

Kaynak: OECD, 2020. Şekil yazarlar tarafından oluşturulmuştur. 2019 verileri ilk 3 dönemi kapsamaktadır.

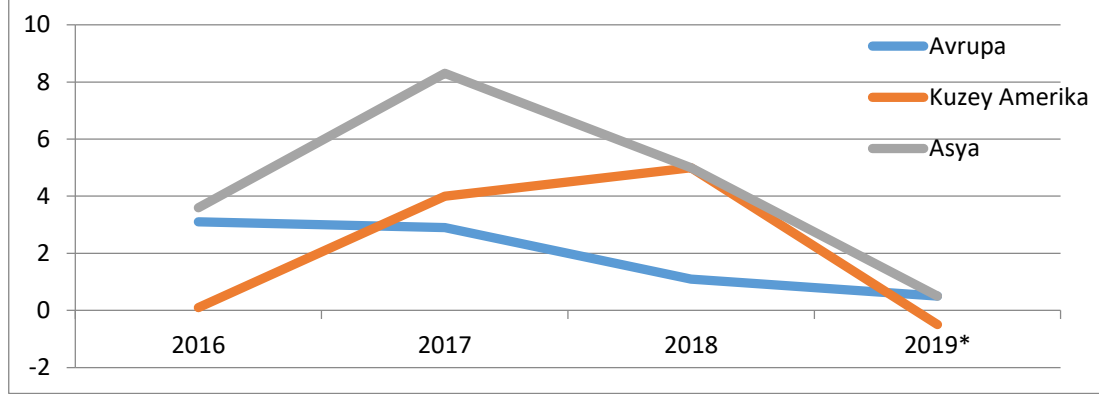
Ticaret savaşlarında ABD'nin amacı yaptığı ithalatı ve dolayısıyla dış ticaret açığını azaltmaktır. Şekil 14'te görüldüğü gibi ABD'nin ithalatı 2018'in üçüncü çeyreğinden sonra azalmaya başlamıştır. Mal ihracatındaki değişime benzer şekilde ticaret savaşları başlamadan önce AB, OECD, Çin, ABD başta olmak üzere küresel ithalat artarak devam ederken ticaret savaşlarının başlamasının ardından bir süre sabit ilerleyen mal ithalatı, 2018'in üçüncü çeyreği itibari ile azalmaya başlamıştır. Fakat ABD'nin özellikle Çin ile olan ticaret açığı 2018 yılı sonunda azalmadığı gibi tam tersi artarak 400 milyar doları geçmiştir. AB ülkelerinde kırılma oldukça belirgindir. Çünkü AB ülkeleri, ticaret savaşlarının başladığı tarihten itibaren ABD'ye kısa süreli bir uyarıda bulunmuş fakat ABD'nin geri adım atmaması sonucu ABD'den gelen ürünlere ekstra vergi koymuştur. Şekilde görüldüğü gibi ABD'nin dışındaki ülkeler, ticaret savaşlarına daha geç dahil oldukları için ithalat bir süre daha azalmadan devam etmiştir. 2018'in ortalarından sonra hemen hemen bütün bölgelerin ithalatı azalmıştır.

Şekil 15: Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da Mal İhracatındaki Büyüme(%)

Kaynak: WTO, 2019. Not, 2019* verileri ilk 3 çeyrek dönemleri kapsamaktadır.

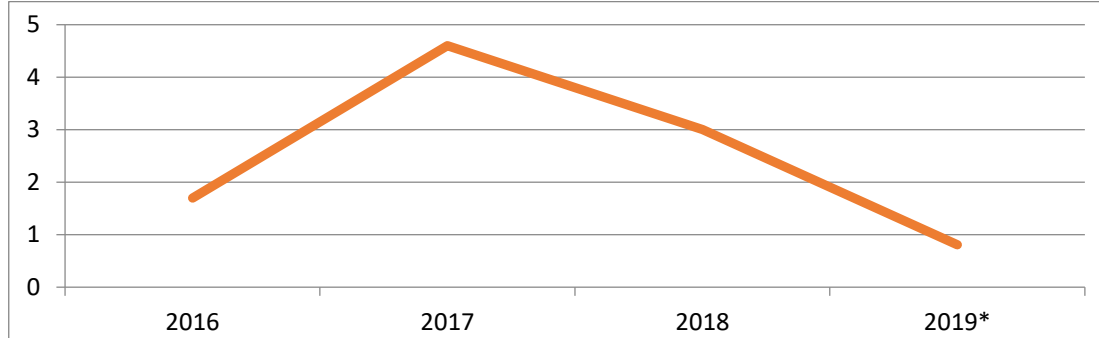
Şekil 15'te Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika bölgelerinde mal ihracatındaki büyüme oranları gösterilmiştir. 2017 yılında bir önceki yıla göre üç bölgede de ihracattaki büyüme artmıştır. Fakat 2018 yılında Avrupa ve Asya'da ihracattaki büyüme azalmış, ABD'de ise bir önceki yıla göre ihracattaki büyüme artmıştır. 2019 yılında ise Avrupa bölgesinde ihracat negatif büyürken Asya bölgesinde büyüme bir önceki yıla göre azalarak yaklaşık 0,7 olarak gerçekleşti. ABD'de ise ihracat 2019'da bir önceki yıla göre %2,5 daha az büyümüştür.

Şekil 16: Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da Mal İthalatındaki Büyüme(%)

Kaynak: WTO, 2019. Not, 2019* verileri ilk 3 çeyrek dönemleri kapsamaktadır.

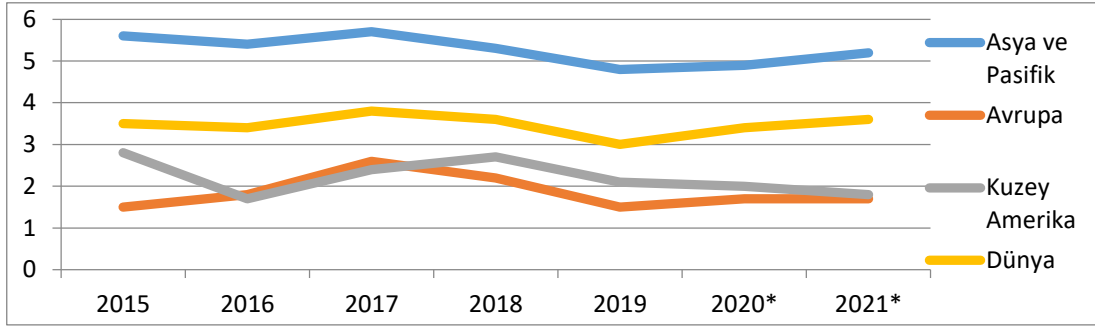
Şekil 16'da ise mal ithalatındaki büyüme rakamları gösterilmiştir. 2017-2019 yılları arasında Avrupa ve Asya bölgesinde ithalattaki büyüme sürekli azalmıştır. Kuzey Amerika kıtasında ise 2018 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %5 büyümesine karşın 2019 yılında ithalat %0,5 küçülmüştür. Şekil 15 ve 16'da görüldüğü gibi Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika bölgelerinde ticaret savaşları sonucu dış ticarete büyüme azalmıştır. Küresel ticarete önemli kayıplar yaşanmıştır. Bu kayıpların hemen hemen bütün bölgelerde olduğu görülmektedir.

Şekil 17: Küresel Toplam Mal Ticaretindeki Yıllık Büyüme(%)

Kaynak: WTO, 2019 ve UNCTAD, 2020. Not, 2019* verileri ilk 3 çeyrek dönemleri kapsamaktadır.

Şekil 17'de görüldüğü gibi ticaret savaşlarının başlaması ile toplam mal ticaretindeki büyüme yavaşlamıştır. 2017 yılında yaklaşık %4,6 büyüyen mal ticareti, ekonomik gerilimin etkisi ile 2018 yılını %3'lük büyüme ile kapatmıştır. 2019 yılında ticaret savaşlarının daha da şiddetlenmesi sonucu ilk 3 çeyrekte ortalama %0,8'lik bir büyüme gerçekleşmiştir. WTO ise 2019 yılında %2,6'lık bir büyüme tahmininde bulunmuştur.

Şekil 18: 2015-2021 Arası Küresel GSYH'deki Büyüme (%)

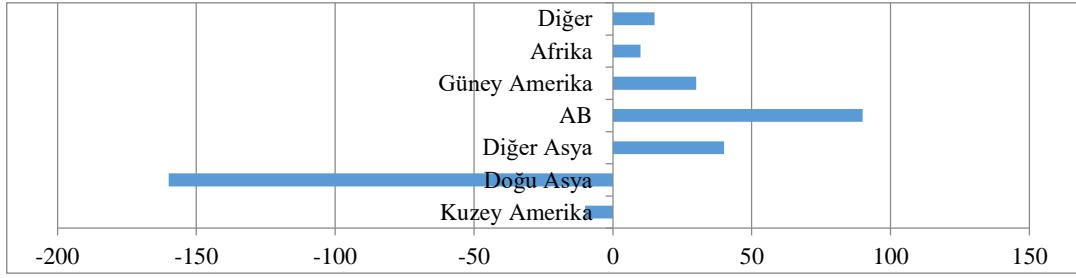
Kaynak: IMF, 2020. Şekil yazarlar tarafından oluşturulmuştur.* Mevcut ticaret savaşları neticesinde büyüme tahmini.

Şekil 18'de 2015-2021 arası küresel ekonomideki büyüme değerleri gösterilmiştir. Ticaret savaşları ticareti etkilediği gibi doğrudan küresel ekonomik büyümeyi de etkilemiştir. 2017 yılına kadar Asya-Pasifik, Avrupa ve dünya GSYH'sindeki büyüme artarak devam ederken 2018 ve 2019 yıllarında ekonomik büyüme azalmıştır. Kuzey Amerika'da ise 2018 yılında büyüme artmış fakat 2019 yılında ekonomik büyüme düşmüştür. Ticaret savaşlarından hemen önceki 2015-2017 yılları arasında dünya %4'e yakın büyümüştür. Ticaret savaşlarının küresel ticarete yarattığı negatif etki, dünya genelinde artan belirsizlikler ve bunların yanı sıra politik çekişmeler neticesinde 2018-2019 yıllarında bir önceki yıllara göre büyüme de düşüşler meydana gelmiştir. 2020 ve 2021 yılları arasında Kuzey Amerika dışında kalan bölgelerde ekonomik büyümenin toparlanmaya başlayacağı tahmin edilmektedir. Fakat her ne kadar ABD-Çin arasında ticaret savaşlarının bitmesi için ilk anlaşma sağlanmış olsa da 2020 yılının sonuna kadar bu belirsizliğin devam etmesi muhtemeldir. Ayrıca korona virüs salgını, 2020 yılında büyümeyi negatif yönde etkileyeceği artık kesindir. Salgın nedeniyle küresel ekonomide kayıpların %5'i bulacağı tahmin edilmektedir.

WTO, UNCTAD, IMF, OECD, DB gibi kurumlardan elde edilen veriler ışığında çalışmada grafiksel analiz yapılmıştır. Yapılan analizler gösteriyor ki küresel ticaret ve ekonomi dünya genelinde yayılan ticari çekişmelerden olumsuz yönde etkilenmiş ve bu durum ekonomik ve ticari açıdan küresel bir yavaşlamaya neden olmuştur. Dünya ekonomisi yaklaşık %1,5'lik bir kayıp yaşamıştır. Dünya ticaretindeki kayıplar ise daha fazla olmuştur.

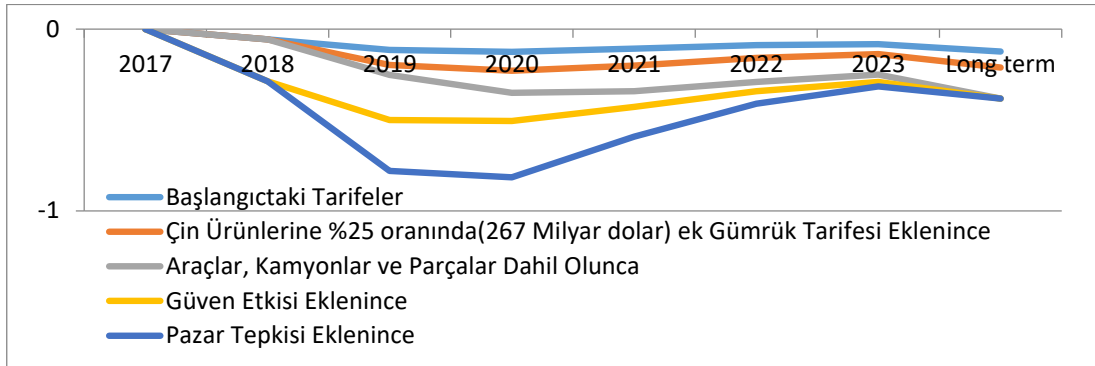
3.1. Ticaret Savaşlarının Geleceği

Son 50 yılda dünyada gümrük tarifeleri azaldıkça küresel ticaret artmaya devam etmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, korumacı önlemlerin artmaya devam etmesi, dış ticaret ve ekonomide daralmalara neden olur. Ticaret savaşlarının devam etmesi halinde gümrük tarifelerini arttıran ülke sayısının da artacağı tahmin edilmektedir. Böylece dünya tarifelerindeki artışlar, 1990 yılı öncesi oranlara ulaştığında dünya genelinde dış ticarete büyük kayıplar meydana gelebilir. Yaşanacak küresel kayıplar ise şimdiden makroekonomik değişkenler üzerinde etkisini göstermektedir. OECD'nin 2018 yılı raporunda, 1990 sonrası serbest ticaretten en çok faydalanan ülkelerin Çin, Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkelerin olduğu belirtilmiştir. Buna göre serbest ticaretten dönülmesi durumunda ilk aşamada en çok bu ülkelerin etkileneceği beklenmektedir. Sonuç olarak, ticari çekişmelerin devam etmesi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin makroekonomik göstergeleri üzerinde olumsuz etkiler neden olabilir. Özellikle gelişmekte olan küçük ülkelerin ticaretleri önündeki bariyerlerin artması, bu ülkelerde ciddi refah kaybına yol açacaktır. Aslında bu savaşın özünü filler çarpışırken ezilen çimler oluşturmaktadır (Evans, 2019).

Şekil 19: %25 Tarife Artışlarının Küresel Değer Zinciri Üzerindeki Beklenen Etkileri (Milyar Dolar)
Kaynak: UNCTAD, 2019.

ABD ile Çin arasında devam eden ticaret savaşları neticesinde üretimin yön değiştirmesi beklenmektedir. Özellikle iki ülkede ara girdi veya hammadde ithalatının sağlanamaması, ulusal üretim ve firma bazında önemli kayıplara neden olacaktır. Şekil 19'da %25 oranında artan tarifelerin küresel üretim zinciri üzerindeki etkileri gösterilmiştir. Bu sonuçlara göre, Çin'in bulunduğu Doğu Asya'da kayıplar yaklaşık 160 milyar doları bulabilecektir. Kuzey Amerika ise ABD ve Çin'in tarife artışlarını USMCA (NAFTA) Anlaşması sayesinde neredeyse kayıpsız bir değerle (yaklaşık 10 milyar dolar kayıp) telafi edebilecektir. Bu ticari çekişmelerden en çok faydalanacak bölge AB bölgesidir. Kuzey Amerika ve Doğu Asya'daki olumsuz ticari dengeler nedeniyle AB'nin yaklaşık 90 milyar dolarlık bir ticareti kendisine çekmesi beklenmektedir. Benzer şekilde iki bölge arasında yaşanan çekişmeler diğer Asya bölgesi ve Güney Amerika'da üretimin ve ticaretin artmasına neden olacaktır. Kısacası uzun dönemde iki ülkenin karşılıklı restleşmesi büyük firmaların ara girdi ve nihai mal ticaretinde sorunlar yaşamalarına neden olurken; üretimin ve ticaretin AB, Güney Amerika ve diğer Asya bölgelerine kaymasına neden olması beklenmektedir.

Şekil 20: Ticaret Savaşları Devam Etmesi Durumunda Dünya Reel GSYH'nin Gelecekteki Muhtemel Görünümü
Kaynak: IMF World Economic Outlook 2018.

Şekil 20'de ise IMF'nin 2018 raporunda yer alan beş farklı durum karşısında ticaret savaşlarının dünya GSYH'sinde neden olacağı uzun dönemli değişimler gösterilmiştir. Buna göre ilk olarak ABD'nin uyguladığı kısıtlı ek gümrük tarifeleri ile devam edilirse (Çin ve diğer ülkeler karşılık vermezken) dünya üretiminde %1'lik bir daralmanın olacağı ve 2020 sonrası kısmen toparlanacağı tahmin edilmektedir. Fakat ABD gümrük tarifelerini %25'e çıkarırsa bu durumda dünya üretiminde %2'lik daralma oluşacak ve küresel ekonomi 2020 sonrası toparlanma eğilimine girecektir. Ayrıca, ek gümrük tarife uygulanan ara ürünlerin yanı sıra nihai araçlar ve otomobil parçaları da bu duruma dâhil edilirse senaryonun daha da kötüleşeceği beklenmektedir. IMF'nin yaptığı çalışmaya göre, ABD-Çin arasında meydana gelen restleşmenin ortaya çıkaracağı güven sorunu, birçok ülkenin üretim-ticaret politikalarında daralmaya neden olacağı için dünya ekonomisinde küçülme daha fazla

olacaktır. Son olarak, eğer bu savaşa bütün dünya pazarı tepki gösterirse yaşanabilecek en kötü senaryonun meydana geleceği tahmin edilmektedir. Öyle ki dünya ekonomisinde daralma %8'e kadar çıkacaktır. 2023'e kadar her durumda küçülme devam edecek ve uzun dönemde dünya ekonomisinin toparlanma eğilimine gireceği tahmin edilmektedir. Çin ve ABD ekonomileri dünya GSYH 'sının yaklaşık %41'ini oluşturmaktadır. Bu iki ülkenin ekonomik büyüklüğü düşünüldüğünde, iki ülke arasında meydana gelecek ticari anlaşmazlıkların sadece Çin ve ABD ekonomisini değil gelecekte diğer ülkeleri de etkilemesi beklenmektedir (UNCTAD, 2019). Fakat ticaret savaşlarını 2020 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemi ilan ettiği Covid-19 salgını kökten etkilemiştir. Artık ticaret savaşları değil salgın ön plana çıkmıştır. Küresel ekonominin ve ticaret savaşlarının geleceğine yönelik bütün tahminler anlamını yitirmiştir. 2020 yılı küresel ekonomide %5'lere varan kayıplarla geçeceği tahmin edilmektedir. Ticaret savaşlarının geleceği ise ülkelerin salgın sonrası uygulayacakları politikalara bağlıdır. Eğer 2008 Krizi sonrası olduğu gibi korumacılık artmaya devam ederse ticaret savaşlarının etkisi şiddetlenecektir.

3.2. Literatür Taraması

Ticaret ve kur savaşlarının ekonomik etkileri üzerine literatürde çok sayıda çalışma mevcuttur. Buna karşın son ticaret savaşının başladığı 2018 yılından beri yapılan çalışmalar daha çok tahmin ve simülasyon üzerine kurulmuştur. Yapılan OECD ve bazı kurumların raporları ve diğer akademik çalışmalarda ortaya çıkan ortak sonuç, ticaret ve kur savaşlarının dünya ekonomisinde daralmaya yol açacağıdır.

Tablo 2: Literatürde Ticaret ve Kur Savaşları Üzerine Çalışmalar

Çalışmayı Yapan	Araştırılan Değişkenler	Araştırılan Ülkeler	Kullanılan Yöntem	Bulunan Sonuçlar
Mesquita,2019(Dünya Ekonomik Forum)	GDP,Finansal Düzen, Faiz,	AB, ABD, Çin, G20	Simülasyon ve VAR yöntemi	ABD-Çin ticaret savaşları 2019 sonunda dünya GDP'deki büyümeyi %0.7 oranında azaltacak. AB ve ABD ekonomileri gelecek dönemlerde küçülecektir.
Berthou et al. 2019.	GDP,Enflasyon, Yatırım Maliyetleri	Dünya Ekonomisi, ABD	Genel Denge Modeli(GIMF) (IMF)	Ticaret savaşları devam ederse hem kısa dönemde hem de uzun dönemde dünya GSYH azalacaktır. Ayrıca finansal sektörlerde sorunlara yol açacak, maliyetler artacaktır.
Bolt et al. 2019	GDP, Enflasyon, İstihdam, Fiyatlar, İhracat-İthalat	ABD, Çin, AB28	Genel Denge Modeli-EAGLE	Ticaret savaşları hem ABD'yi hem de Çin'i olumsuz yönde etkileyecektir. Fakat AB'nin Çin'den ucuz girdi ithalatını kolaylaştıracağı için AB firmalarının ABD ve diğer ülkelerde rekabet şansını arttıracaktır. AB için ticaret savaşları bir fırsat sağlayacaktır.
Bollen ve Rojas, 2018.	GDP, Ücretler, Dış ticaret	AB, ABD, Kanada, Meksika, Japonya Dünya	CGE Model, WorldScan Simülasyon yöntemi	ABD'nin ticaret savaşına diğer ülkeler karşılık verirse dünya ekonomisi &2.5-5 arasında etkilenecektir. Savaşa katılan ülke sayısı arttıkça ABD'sonra OECD ülkeleri de etkilenecektir.
Chunding, Chuantin ve Chuangwei, 2018	GDP, istihdam, üretim, sermaye, ticaret	ABD, Dünya, AB,	General Equilibrium, Nash Equilibrium Model, Gams Programı	Tek taraflı ticaret savaşı devam ettiği durumda en çok Çin bu durumdan olumsuz etkileyecektir. Eğer iki taraflı ticaret savaşı olursa ABD olmak üzere bütün ülkeler bu durumdan etkilenecektir. GDP, istihdam, üretim azalacak fakat Çin'in kaybı daha fazla olacaktır.
Onyusheva, Nain ve Zaw, 2019	GDP, Ticaret, Politikası	Dış Para, ABD, Rusya, Çin, Japonya, Dünya Ekonomisi	Cause-Effect Analysis	Ticaret savaşları ABD ve diğer ekonomileri yakında etkileyecektir. Rusya bu savaştan fırsat elde etmeye çalışacaktır. Dünya liderliği ve dünya ticaret politikalarında değişimler meydana gelecektir. Ayrıca bu savaşlar para politikalarını etkileyecektir.
KPMG Economics & Tax Centre, 2018	GDP, Ticaret	Avustralya, ABD, Çin, Dünya Ekonomisi	KPMG Macro Simulation Model	Avustralya başta olmak üzere ticaret savaşlarından dünya ekonomisi etkilenecek ve GDP düşecektir. Fakat sadece ticaret savaşına ABD dışındaki ülkeler dahil olmazsa bu durumda diğer ülkeler çok etkilenmeyecektir. Sonuç olarak farklı senaryolarda bu savaşların kazanımı yoktur.
OECD Rapor, 2018.	GDP, Emek, Sermaye, Kurlar, Dış Ticaret	OECD ile beraber 46 Ülke	Simülasyon Yöntemi, Cobb-Dauglas Üretim Fonksiyonu	Çalışmaya göre farklı senaryolarda dünya ticareti azalacaktır. Diğer ülkeler de katılırsa bu savaşa en çok etkileyecek olan BRIICS ve Türkiye'dir. Serbest ticaretten en çok Türkiye, İsrail faydalanacaktır. Ticaret savaşları genişledikçe en çok Çin etkileyecektir.
Çetinkaya, Uysal Balarlar, 2018	Dış Ticaret, GDP	Çin, ABD, Türkiye, Dünya	Grafik Analizi	Bu savaşlardan en çok savaşı başlatan Çin ve ABD etkilenecektir. Dünya ekonomisi daralacak fakat Türkiye bu savaştan en az etkilenecektir. Çünkü Türkiye'nin Çin ve ABD'ye yaptığı ihracat sınırlıdır.

Tabloda yer alan çalışmaların hemen hemen hepsinin ortak noktası küresel ekonominin ve ticaretin bu süreçten olumsuz yönde etkileneceğidir. Bu tahmin ve analizler doğru çıkmıştır. Bu çalışmada da literatürde yer alan çalışmalarla benzer sonuçlar çıkmıştır. Ticaret savaşları, küresel ve bölgesel ekonomileri ve ticareti olumsuz yönde etkilemektedir. Hem grafik analizi hem de ekonometrik analizi bölümlerinde de görüldüğü gibi dünya ticareti ve üretimi 2018 ve 2019 yıllarında daralmaya başlamıştır. Toplam kayıplar %1,5'in üzerindedir. Dolayısıyla hem Çin hem ABD hem de dünyanın diğer bölgelerinin, artan tansiyon yüzünden büyük kayıplar yaşamaları bu savaşın kazanımının olmadığını göstermektedir. Eğer ticari çekişmeler devam ederse küresel kayıplar daha da artacaktır. Fakat korona virüs, bu süreci tamamen değiştirmiştir.

3.3. Ekonometrik Analiz

Ticaret savaşlarının küresel ekonomiye etkisini ticaretin GSYH içerisindeki payında meydana gelen değişimlerle incelemek mümkündür. Çünkü ticaret ve kur savaşları ile amaç küresel ticarete yön vermektir. Dolayısıyla bu dönemlerde ilk etkilenecek olan alan ticarettir. Analiz kısmında ticaret savaşlarına yönelik zaman serileri analizi yapılmıştır. Burada farklı bir yöntemle ticaret savaşlarının etkisi tahmin edilmiştir. Şöyle ki, şimdiye kadar ABD'nin başlattığı 8 farklı ticaret savaşının sonucunda ithalat tarifeleri artmış, küresel ticari özgürlük azalmış, küresel GSYH'de daralmalar meydana gelmiştir. Ayrıca, ABD, piyasadaki dolar arzı ile küresel ticarete kur savaşları üzerinden de yön vermeye çalışmıştır. Bu nedenle bu çalışmada küresel ticaretin GSYH içerisindeki payının değişiminde, ticari özgürlüklerin, ortalama gümrük tarifelerinin, GSYH'nin ve dolar arzının etkileri incelenmiştir. Bu değişkenler küresel ticareti etkileyen önemli değişkenlerdendir. Burada küresel ticaretin üzerinde bu değişkenlerin etkilerini görmek çalışmanın ana amacıdır. Böylece ticaret savaşlarının ticaret üzerindeki etkileri daha net bir şekilde hesaplanabilir. Çünkü bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında çıkacak geçmişteki ilişki, ticaret savaşlarının geleceğine yönelik bir tahmin imkânı verecektir. Ticaret savaşlarının devam etmesi durumunda küresel ticari özgürlükler azalacaktır, küresel GSYH azalacaktır, küresel tarife oranları artacaktır ve ABD, 2010 sonrası olduğu gibi küresel piyasaya sürdüğü dolar arzını bir silah olarak kullanacaktır. Bu nedenle geçmişten günümüze kadar bağımlı değişkenlerle bağımsız değişken arasındaki ilişkinin yönü, geleceğe yönelik bir tahmin fırsatı verecektir. Sonuç olarak ticaret savaşlarının bir diğer adı tarife savaşlarıdır. Bu amaçla geçmiş yıllarda tarifelerin ticaret üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Tablo 3: Değişkenlerin Tanımlanması

Değişken Sembolü	Açıklama	Kaynak	Dönem
TR	Toplam Ticaret (%GSYH)	Dünya Bankası	1970-2019
TF	Ortalama İthalattaki Tarife Oranları	Dünya Bankası	1970-2019
TO	Ticari Özgürlük	Dünya Bankası, Heritage Institution, Freedom House, Global Economy	1970-2019
M1	Dolar Arzı	FED	1970-2019
GDP	Küresel GSYH	Dünya Bankası	1970-2019

Çalışmada kullanılan değişkenler, Dünya Bankası, ABD Merkez Bankası (FED), Heritage ve Freedom House gibi güvenilir kaynaklardan alınmıştır. Çalışmada dönem olarak 1970-2019 arasının seçilmesinin nedeni ise özellikle gelişmekte olan ülkelerin küresel ticarete etkilerinin arttığı dönemlerin başlangıcının 1970'li yıllar ve sonrası olmasıdır. Bu ülkelerin küresel ticarete liberalleşme politikaları ile dahil olmaları sonucu dünya genelinde ticarete neo liberal dönem başlamış ve ticaretin önündeki engeller azalmıştır. Artık Avrupa ve Amerika kıtaları gibi iki taraflı ticari üstünlük yerini, Asya ile beraber çok taraflı ticari üstünlüğe bırakmıştır. Ayrıca bu dönemler itibari ile uluslararası ticarete tarifeler azalırken dış ticaret artmaya devam etmiştir.

3.3.1. Yöntem ve Model

Değişkenlerin logaritması alınmıştır. Çoklu regresyon modeli Eviews paket programı ile yapılmıştır. Çalışma, dünya ekonomisini incelediği için ve yaklaşık 50 veriyi kapsadığı için zaman serileri analizi yapılmıştır. Verilerin analiz için yeterli olması ve 2'den fazla değişkenin olması aşağıdaki çoklu regresyon modelinin kullanılmasına neden olmuştur. Bu modelde bir bağımlı değişken, birden fazla bağımsız değişken, hata terimi ve sabit terim vardır. Bu çalışmada ticaretin GSYH içerisindeki değeri bağımlı değişken olarak seçildiği için aşağıdaki ekonometrik modelin kurulması uygun görülmüştür.

$$\text{Model: } Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X1_{it} + \beta_2 X2_{it} + \beta_3 X3_{it} + \beta_4 X4_{it} + U_{it}$$

$$\text{TR}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{TF}_{it} + \beta_2 \text{TÖ}_{it} + \beta_3 \text{M1}_{it} + \beta_4 \text{GDP}_{it} + U_{it}$$

3.3.2. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Durağan serilerle yapılan analizlerde yanlış sonuçların çıkmaması ve modelin doğru tahmin edilmesi (Granger and Newbold, 1974) amacıyla serilere durağanlık testi yapılır. Durağanlık testi için kullanılan yaygın testlerden biri Dickey-Fuller ve daha genişletilmiş hali olan Augmented Dickey-Fuller Test (ADF)'dir. Bu nedenle ADF testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Dickey-Fuller Testi aşamaları:

$$\text{Sabit terim ve trend içermeyen model : } \Delta Y_t = \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^m \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + u_t \quad (1)$$

$$\text{Sabit terim içeren model : } \Delta Y_t = \alpha_0 + \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^m \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + u_t \quad (2)$$

$$\text{Sabit terim ve trend içeren model : } \Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 t + \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^m \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + u_t \quad (3)$$

Modele eklenen m gecikme uzunluğunu ifade ederken, Δ sembolü modeldeki fark operatörünü ifade etmektedir. DF test istatistikleri Mackinnon kritik değerleri ile karşılaştırılır. Sıfır hipotezi $H_0: \gamma = 0$ ile bunun karşılığı olan H_1 hipotezi yani $H_0: \gamma \neq 0$ karşılaştırılarak test edilir. H_0 hipotezinin kabulü serinin durağan olmadığını, H_1 hipotezinin kabulü ise serinin durağan olduğunu ifade eder.

Hipotezlere yönelik karar için genelde 2 yoldan birine başvurulur; ADF test > Kritik Değer ise H_0 red, H_1 kabul ve seride birim kök yoktur, seri durağandır. Ters durumda H_0 kabul ve seride birim kök vardır. Olasılık değeri (Prob) eğer %5'ten küçükse ise H_0 red, H_1 kabul, seri durağandır ve birim kök yoktur. Ters durumda H_0 kabul ve seride birim kök vardır.

Tablo 4: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF Test İstatistiği	Kritik Değer(%5)	Prob(olasılık) Değerleri	Karar
TR	-2.67	-3.50	0.25	H_0 Kabul
Δ TR	-7.85	-2.92	0.0000	Ho Red
TF	-2.21	-3,50	0.417	H_0 Kabul
Δ TF	-8.51	-2.92	0.0000	Ho Red
TO	-2.15	-3.50	0.5056	H_0 Kabul
Δ TO	-6.73	-2.92	0.0000	Ho Red
M1	-2.63	-3.50	0.2665	H_0 Kabul
Δ M1	-3.09	-2.92	0.003	Ho Red
GDP	-0.74	-2.92	0.82	H_0 Kabul
Δ GDP	-5.24	-2.92	0.0001	Ho Red

Not: Düzey değerde sabit terim ve trendli, birinci sabit terimli model kullanıldı. Serilerin başındaki " Δ " sembolü, düzey değerde durağan olmayıp birinci dereceden farkı alınarak durağan hale gelen serileri ifade etmektedir.. Akaike bilgi kriterleri çerçevesinde ADF testi %5 anlamlılık derecesine göre belirlenmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü gibi bütün seriler düzey değerde durağan olmayıp, ancak birinci farkları alınarak durağan hale gelmektedirler. Serilerin düzey değerde durağan çıkmayıp aynı mertebeden farkı alınarak durağan hale geldikleri için eş bütünleşme testi yapılabilmektedir.

TR I(I), TF I(I), M1 I(I), GDP I(I), TO I(I),

3.3.3. Johansen Eş Bütünleşme Testi ve Sonuçları

Bazı ekonometrik testler yapıldığında serilerin farkı alınır. Fakat farkı alınmış seriler nedeniyle uzun dönem ilişkisi ortadan kaybolabilmektedir. Bu yüzden uzun dönem dengesinden sapmalar olabilmektedir (Tarı, 2014:415). Uzun dönem ilişkisinin test edilmesi için eş bütünleşme testi yapılmaktadır. Böylece uzun dönem ilişkileri kaybolmayacaktır (Gujarati, 2006:726). Bu çalışmada ikiden fazla değişken olduğu için Johansen Eş

Bütünleşme testi yapılmıştır. Eş bütünleşme testinden önce uygun gecikme uzunluğu tespiti edilmiştir.

Tablo 5: Var Modeli Yardımı İle Uygun Gecikme Uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-55.49246	NA	1.01e-05	2.688554	2.889294	2.763388
1	227.6601	490.7977	1.06e-10	-8.784892	-7.580451*	-8.335889
2	263.8354	54.66492	6.74e-11	-9.281573	-7.073430	-8.458399
3	310.6596	60.35124*	2.86e-11*	-10.25154*	-7.039694	-9.054195*
4	329.8784	20.50001	4.65e-11	-9.994595	-5.779049	-8.423082
5	353.5343	19.97609	7.52e-11	-9.934857	-4.715610	-7.989174

Not: LR: LR Test İstatistiği, FPE: Son Tahmin Hatası, AIC: Akaike Bilgi Kriteri, SC: Schwarz Bilgi Kriteri, HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriterini göstermektedir

Tablo 5’de uygun gecikme uzunluğu sonuçları verilmiştir. Buna göre uygun gecikme uzunluğu LR, FPE ve AIC kriterleri doğrultusunda 3 olarak belirlenmiştir.

Tablo 6: Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

	İz İstatistiği	Kritik Değer-%5	Prob	Maksimum Öz Değer İstatistikleri	Kritik Değer-%5	Prob
Yok*	94.43	69.81	0.0002	42.135	33.87	0.004
En Az 1*	52.29	47.85	0.015	22.87	27.58	0.17
En Az 2	29.42	29.79	0.089	20.56	21.13	0.59

Not: Eş bütünleşme analizi için gerekli olan gecikme uzunluğu VAR yardımıyla HQ, FPE ve LR kriterleri kullanılarak 3 olarak belirlenmiştir

Tablo 6’da Johansen eş bütünleşme testi sonuçları verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi İz ve Maksimum öz değer istatistikleri Yok* seviyesinde kritik değerden(%5) büyük olduğu için eş bütünleşme olduğu kabul edilmiştir. En az 1 aşamasında ise İz istatistiği anlamlı iken maksimum öz değer istatistiği anlamlı çıkmamıştır. Bu nedenle bu analizde seriler arasında en az 1 tane eş bütünleşme olduğu ve serilerin uzun dönemde birlikte hareket ettiği kabul edilir.

Tablo 7: Hata Terimi için ADF Test Sonucu

ADF Test İstatistiği	-4.38	Prob Değer: 0.0053
Kritik Değer(%5)	-3.50	

Tablo 7’de hata terimi için yapılmış ADF birim kök testi sonuçları verilmiştir. Uzun dönemde birlikte hareket eden serilerin kısa dönemde sapmalar meydana gelmektedir. Fakat hata teriminin düzey değerinde durağan çıkması kısa dönemde meydana gelen sapmaların uzun dönemde ortadan kalkacağını ifade eder. Buna göre bu analizde hata terimi düzey değerinde durağan çıkmıştır ve böylece seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmalar uzun dönemde ortadan kalkmaktadır.

$$TR = -10.94 - 1.34TO - 0.020TF - 2.62M1 + 1.17GDP \quad R^2 = 0.96 \quad F_{ist} = 270.$$

Yukarıda tahmin edilen modele göre GDP’de meydana gelen artışlar küresel ticaretin artışına yol açarken tarife artışları ve dolar arzında meydana gelen ani artışlar küresel ekonomide anlaşmazlıkları ve tansiyonu arttıracığı için küresel ticaretin azalmasına neden olacaktır. Bu analizde ticari özgürlük endeksinin negatif çıkması beklenmeyen bir durumdur. Fakat küresel ekonomi teorik olarak her ne kadar serbest ticarete yönelse de yeni korumacılık altında alternatif kısıtlayıcı önlemlerin artması, ticari özgürlüklerin olumlu katkılarının küresel ticarete yeterince yansımamasına neden olmaktadır.

3.3.4. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Ekonometrik analizlerde değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla Granger Nedensellik Testi yapılır. Aşağıdaki tabloda uygun gecikme uzunluğunun 3 olarak bulunması sonucu yapılan nedensellik testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 8: Granger Nedensellik Sonuçları

İlişkinin Yönü	Prob Değeri	Karar
TO→TR	0.005	Var
TR→TO	0.23	Yok
TF→TR	0.02	Var
TR→TF	0.14	Yok
M1→TR	0.87	Yok
TR→M1	0.02	Var
GDP→TR	0.03	Var
TR→GDP	0.0004	Var

Not: Granger Nedensellik analizi için gerekli olan gecikme uzunluğu VAR yardımıyla HQ, SC, FPE ve LR kriterleri kullanılarak 3 olarak belirlenmiştir.

Nedensellik ilişkisine karar verirken prob değerleri dikkate alınır. Eğer prob değerleri 0.05 değerinden küçükse bir değişkenden diğerine doğru bir nedensellik vardır. Tersi durumda nedensellik yoktur. Tabloda görüldüğü gibi ticari özgürlük(TO), tarifeler(TF) ve GDP değişkenlerinden TR bağımlı değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi varken dolar arzı(M1)'ndan TR değişkenine doğru bir nedensellik yoktur. Fakat TR değişkeni dolar arzı(M1)'nin granger nedenidir. Ayrıca TR ile GDP arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.

Bu analizde anlaşılacağı gibi dolar kuru ve tarifeler ile küresel ticaret arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Küresel GSYH ise ticareti olumlu yönde etkilemektedir. Ticari anlaşmazlıkların arttığı ve ticaret-kur savaşlarının olduğu bir ortamda, doğrudan korumacı önlemler artmaya başlar ve ülkeler arasında çeşitli politikalarla karşılıklı yıldırıcı önlemler artar. Sonuç olarak tarife artışlarında meydana gelen artışlar küresel ihracatı ve ithalatı olumsuz yönde etkileyerek azalmasına neden olur. Böylece hem küresel ticaret azalır hem de küresel büyüme ve GSYH azalmaya başlar. O halde Trump'ın başlattığı bu savaş devam ettikçe tarifeler artmaya devam edecek, 2010 sonrası olduğu gibi dolar değişkeni bir silah olarak küresel ticareti olumsuz etkileyecek bir amaç doğrultusunda kullanılabilir. Böylece küresel ekonomik büyüme, ticaret, istihdam gibi makro değişkenlerde bozulmalar olacaktır.

4. Sonuç ve Değerlendirme

2020 yılı itibari ile ticaret savaşları kesin olarak bitmese de ocak ayında ilk anlaşma yapılmıştır. Ayrıca, korona virüs salgını ile beraber ticaret savaşlarının geleceği tamamen değişmiştir. Yapılan açıklama ve tahminler, salgın sonrası hem ticaret savaşları hem de salgın nedeniyle mahvolmuş ekonomilerin toparlanabilmesi amacıyla uzun bir süre tekrar serbest ticaretin ağırlık kazanacağı yönündedir. Fakat 2008 sonrası olduğu gibi korumacılığın yeniden şiddetleneceğine yönelik tahminler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu çalışmada, 2018 yılının ilk çeyreğinde başlayan ticaret savaşlarının 2018 ve 2019 yıllarında küresel ekonomide meydana getirdiği değişimler ve etkiler incelenmiştir. Çalışmanın 2. ve 3.bölümlerinde grafiklerle yapılan analizlerde de görüldüğü gibi ticaret savaşları hem Avrupa hem Amerika hem de Asya kıtalarında ticaretin ve GSYH'nin üzerinde negatif bir etkiye yol açmıştır. Dünyadaki toplam ticaret ve GSYH'deki büyüme azalmıştır. Dünya ekonomisi yaklaşık %1,5'lük bir kayıp yaşamıştır. Dünya genelinde ihracattaki büyüme 2018 ve 2019 yıllarında bir önceki yıla göre azalmıştır. İki ülke arasında başlayan ticari çekişmeler, Avrupa, Japonya, Türkiye, Kanada, Rusya, Hindistan gibi bölgelere yayılarak küresel bir savaş haline dönüşmüştür. Tarife artışları ile başlayan süreç teknoloji savaşları ile

farklı bir zemine kaymıştır. Çünkü yeni yüzyılda teknolojik gelişme ekonomilerin rotalarını belirleyen en temel unsurlardan biri haline gelmiştir. Dolayısıyla toplumlar endüstri 4.0'a adapte olmaya çalışırken küresel bir rekabetle karşı karşıya kalmaktadırlar (Çelik, 2019: 409,435). Bu değişim ise ticaret savaşlarının teknoloji savaşlarına doğru kaymasına neden olmaktadır. Böylece ABD, Çin menşeli şirketlerle müdahale edebilmek amacıyla her türlü araçları kullanmaya başlamıştır. Sonuç olarak 2008 Krizi sonrası dünyanın korumacılığa dönmesi, kur savaşlarını ve ardından ticaret savaşlarını getirmiştir. Dünya ekonomisindeki ve ticaretindeki büyüme trendlerine bakıldığında, 2008 sonrası, 2008 öncesine göre %1.5 daha da yavaşlamıştır. Dolayısıyla korumacılığın yükselmesi ile dünya ekonomisi, liberalleşme dönemine göre büyük kayıplar yaşamıştır. Ticaret savaşlarının ilk perdesi tarifeler üzerinden yürüdüğü için çalışmanın son bölümünde, geçmiş yıllarda tarifelerin küresel ticaret üzerindeki etkisi incelenmiştir. Böylece ticaret savaşları ile başlayan tarife artışlarının etkisi ekonometrik bir analizle de görülmüş oldu.

Çalışmanın analiz kısmında 1970-2019 arası dönem için, küresel ticaretin GSYH içerisindeki değerinin değişimi, tarifeler, ticari özgürlük endeksi, dolar arzı ve GSYH bağlamında incelenmiştir. Ticaret ve kur savaşlarının olduğu bir ortamda tarifeler artar, dolar arzı bir silah olarak kullanılabilir ve GSYH azalmaya başlar. Bu amaçla bu değişkenler arasında ilişkinin yönü belirlenerek ticaret savaşlarına yönelik bir tahmin yapılmıştır. Sonuç olarak değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi tahmin edilmiş ve seriler uzun dönemde birlikte hareket etmektedirler. Böylece seriler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu tespit edilmiş oldu. Ayrıca nedensellik sonuçlarına göre ticari özgürlük, tarifeler ve GSYH, ticaretin Granger nedeni iken dolar arzı ticaretin Granger nedeni değildir. Küresel ticaret ise hem GSYH'nin hem de dolar arzının Granger nedenidir. Son olarak model tahmininde tarifeler ve dolar arzı ile ticaret arasında ters yönlü bir ilişki varken GSYH ile ticaret arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Uluslararası iktisat ve makro iktisat literatüründe beklenen teorik ilişki de bu yöndedir. Dolayısıyla ticaret ve kur savaşları, küresel ticareti olumsuz yönde etkilemektedir. Şu halde günümüzde ticaret ve kur savaşları devam ettikçe bir yandan tarifeler artacak, dolar arzının değişimi ile kur manüplasyonları artacak, bunun sonucunda ise hem küresel ticaret hem de küresel GSYH azalmaya devam edecektir. Son olarak, ticaret savaşlarının geleceğini, ABD'de yapılacak olan 2020 başkanlık seçimleri ve korona virüs salgını belirleyecektir.

Kaynakça

- ALAGÖZ, E. A. (2016). Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB - Çin İlişkileri. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 33-56.
- AURUM, (2018). What's Shaking Markets? https://aurumwealth.com/weekly_access/view/whats-shaking-markets
- BERTHOU, A., JARDET, C., SİENA, D. ve SZCZERBOWÍCZ, U. (2019). The Macroeconomic Implications Of a Global Trade War. <https://voxeu.org/article/macroeconomic-implications-global-trade-war>
- BOLLEN, J. ve ROJAS, H. (2018). Trade Wars: Economic İmpacts Of US Tariff Increases and Relatiations An International Perspective. *CPB Netherlands Bureau For Economic Policy Analysis*. <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Background-Document-November2018-Trade-Wars-update.pdf>
- BOLT, W., MAVROMATİS, K. ve WİJNBERGEN, S. (2019). The Global Macroeconomics of a Trade War: The EAGLE Model on the US-China Trade Conflict. DNB Working Paper, 1-26. https://www.dnb.nl/binaries/wp623_tcm46-381884.pdf
- CHUNDİNG, L., CHUANTİAN, H. ve CHUANGWEİ, L. (2018). Economic İmpacts Of The Possible China-US Trade War. *Emerging Markets Finance And Trade*, 54(7), 1555-1577.
- ÇELİK, S. (2019). Dünya Ekonomisine Etkileri Bağlamında Endüstri 4.0.. Yenipazarlı, A., (Editör), *21.Yüzyılda Dünya Ekonomisi: Kavram-Teori-Politika Güncel Göstergeler* içinde (409-440). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ÇETİNKAYA, M., UYSAL, Y. ve BALAYLAR, N. (2018). *Küresel Ticarete Yeniden Korumacılık: Ticaret Savaşlarının Dünya Ve Türkiye Ekonomisine Yansımaları*. I. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kritik Tartışmalar Kongresi (ICCDSS'18), 708-720.
- DESJARDINS, J. (2018). A Short History Of U.S. Trade Wars. *Visual Capitalist* <https://www.visualcapitalist.com/history-u-s-trade-wars>
- ECONOMİCS ONLİNE, (2019). Quotas and Tariffs. https://www.economicsonline.co.uk/Global_economics/Tariffs_and_quotas.html
- EUROPEAN PARLIAMENT, (2011). The Role Of BRICS In The Developing World. https://www.ecologic.eu/sites/files/project/2013/knoblauch_12_lot5_24_brics.pdf
- EVANS, O. (2019). The Effect Of The US-China Trade War And Trumponomics. *Forum Scientiae Oeconomia*, 7(1), 47-58.
- FRED, (2020). Economic Policy Uncertainty Index For United States. <https://fred.stlouisfed.org/series/USEPUINDXD>
- GLOBAL ALERT, (2019). https://www.globaltradealert.org/global_dynamics
- GRANGER,C.W.L. ve NEWBOLD, P. (1974). Spurious Regression in Econometrics. *Journal of Econometrics*, 2, 111-120.
- GUJARATİ, D.N. (2006). *Basic Econometric*. MC Graw Hill. 3. Edition, İstanbul Literatür Yayıncılık.
- IMF, (2014). World Economic Outlook. <https://www.imf.org/external/Pubs/ft/weo/2014/01/>

- IMF, (2018). Challenges To Steady Growth. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>
- IMF, (2019). World Economic Outlook, October 2019. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019>
- IMF, (2020). <https://www.imf.org/external/index.htm>
- KPMG (2018). Trade Wars: There Are No Winners. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/au/pdf/2018/trade-wars-no-winners.pdf>
- MACROTRENDS, (2018). <https://www.macrotrends.net/2575/us-dollar-yuan-exchange-rate-historical-chart>
- MARDİROS, D. N. ve DİCU, R. M. (2014). The Emerging Economies Classification In Terms Of Their Defining, Grouping Criteria and Acronyms Used for This Purpose. *Management Strategies Journal*, 4(26), 311-319.
- MESQUİTA, M. (2019). How a Trade War Would Impact Global Growth. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/how-trade-war-would-impact-global-growth-tariff/>
- MORRİSON, W. M. (2018). China-US Trade Issues. Congressional Research Service. <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33536.pdf>
- NARİN, M. ve KUTLUAY, D. (2013). *Değişen Küresel Ekonomik Düzen: BRIC, 3G ve N11 Ülkeleri*. Ankara Sanayi Odası Yayın Organı. <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/dosyaocaksubat2013.pdf>
- OECD, (2007). Communications in the Emerging BRICS Economies. https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/comms_outlook-2007-11-en.pdf?expires=1584889591&id=id&accname=ocid56027452&checksum=22D1134DBE09F6271C3998CEFC093AE9
- OECD, (2018). The Long View: Scenarios For The World Economy To 2060. <https://www.oecdilibrary.org/docserver/b4f4e03een.pdf?expires=1556378964&id=id&accname=guest&checksum=8BCB9EC510768012E9719FF3ED547440>
- OECD, 2020. https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MEI_TRD#
- ONYUSHEVA, I., NAİN, C. T. ve ZAW, A. L. (2019). The US-China Trade War: Cause-Effect Analysis. *Journal On Global Socio-Economic Dynamics*, 1(14), 7-15.
- POP, D. ve CRACIUNESCU, C. (2013). Emerging Economies and Sustainable Development. *Cross-Culturel Management Journal*, 15(3) 283-291.
- ROMYA, K. (2018). Kur ve Ticaret Savaşlarının Etkisinde Yaklaşan Finansal Fırtına Bölüm 3. Kur Savaşları. *Anka Strateji Dergisi, Kasım- Aralık 2018*. <http://ankaenstitusu.com/kur-ve-ticaret-savaslarinin-etkisinde-yaklasan-finansal-firtina-bolum-3-kur-savaslari/>
- SARAY, M. O. ve GÖKDEKİMİR, L. (2007). Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları. *Journal Of Yasar University*, 2(7), 681-686.
- TARI, (2014). *Ekonometri*. Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

- THIEBAUT, R. (2018). An Analysis Of The US-China Trade War:How the Section 301 China Intellectual Property Case May Impact New Directives To Promote the 'Made In China2025'. Harvard University LEAD Working Paper Series, 1-55.
- TWO SIGMA, (2018). Measuring the Impact Of The US-Shina Trade War. <https://www.twosigma.com/wp-content/uploads/StreetView-SEP2018.pdf>
- UNCTAD, (2019). https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2019d1_en.pdf
- UNCTAD,(2020).<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=99>
- VU, K. (2018). *Sourch Of Growth In The World Economy: A Comparison Of G7 And E7 Economies*. World KLEMS Conference At Boston.
- WORLD BANK, (2019). World Data Indicator, <https://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NE.GDI.TOTL.ZS&country=BRA,TUR#>
- WTO, (2019). https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/merch_trade_stat_e.htm